

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління

Обліково-фінансовий факультет

Кафедра фінансів і кредиту

Т. І. Лункіна, А. В. Бурковська

ФІНАНСИ

Опорний конспект лекцій

для студентів денної форми навчання напряму підготовки

6.030508 «Фінанси і кредит»

Миколаїв

2014

УДК 336.11
ББК 65.26
Л 84

Автори:

- Т. І. Лункіна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту, Миколаївський національний аграрний університет;
- А. В. Бурковська – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту, Миколаївський національний аграрний університет.

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету від 15.10.2014, протокол № 2.

Рецензенти:

Н. О. Корнєва – канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри фінансів національного аграрного університету ім. В. О. Сухомлинського.

О. М. Вишне夫ська – д-р екон. наук, професор кафедри аналізу і економічної безпеки Миколаївського національного аграрного університету.

© Миколаївський національний аграрний
університет, 2014

@ Лункіна Т. І., 2014

@ Бурковська А.В., 2014

Зміст

Вступ	4
I. Структурно-модульна схема дисципліни «Фінанси».....	5
II. МОДУЛЬ 1 ОСНОВИ ФІНАНСІВ.....	
1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів.....	6
2. Генезис і еволюція фінансів.....	9
3. Становлення та розвиток фінансової науки.....	10
4. Фінансове право і фінансова політика.....	11
5. Податки. Податкова система	18
6. Бюджет. Бюджетна система.....	21
7. Бюджетний дефіцит.....	27
8. Державний кредит.....	30
9. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.....	31
III. МОДУЛЬ 2 ПОГЛИБЛЕНІ АСПЕКТИ ФІНАНСІВ	
10. Соціальні позабюджетні фонди.....	32
11. Фінанси суб'єктів господарювання.....	34
12. Фінанси домогосподарств.....	36
13. Страхування. Страховий ринок.....	39
14. Фінансовий ринок.....	42
15. Фінансовий менеджмент.....	45
16. Міжнародні фінанси.....	46
17. Фінансова безпека держави.....	47
18. Фінанси країн з розвиненою економікою.....	47
19. Фінанси Європейського Союзу.....	48
Список використаних джерел.....	50

ВСТУП

Виникнення та розвиток фінансів зумовлений розвитком продуктивних сил у суспільстві, насамперед, товарно-грошових відносин як необхідної форми економічного життя для досягнення певного рівня суспільного добробуту. Своїй досконалістю і завершеністю фінанси зобов'язані також появою та прогресом різних видів державних утворень.

У сучасних умовах ринкової економіки значно зросли вимоги до знань фахівців у галузі фінансово-кредитних дисциплін, тому фінанси є дуже актуальними на теперішній час.

Метою дисципліни є вивчення сукупності фінансових відносин, як специфічної форми суспільних відносин; розуміння суті і тенденцій розвитку фінансових відносин та їх особливостей в сфері державних фінансів, міжнародних фінансів і фінансів господарських одиниць.

Основними завданнями фінансів є формування цілісної системи знань про сутність і форми прояву фінансів, оптимізацію фінансових відносин в суспільстві, механізм функціонування і впливу фінансів, склад і структуру фінансової системи, сукупність фінансових органів та інститутів, засади формування і функціонування окремих сфер і ланок фінансової системи; правильне розуміння закономірностей у сфері фінансових відносин держави, господарства й населення; з'ясування ролі фінансів в економічній перебудові суспільства на шляху ринкових відносин; визначення сукупності заходів, що забезпечують використання фінансів, як одного з дійових важелів економічної політики держави.

Виконання поставлених завдань потребує наполегливого самостійного вивчення теоретичного навчального матеріалу і вироблення практичних навичок його використання.

Структурно-модульна схема дисципліни «Фінанси»
 для студентів 3-го курсу обліково-фінансового факультету за
 напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит»

Фінанси	Модуль 1. Основи фінансів	Змістовий модуль 1 Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів
		Змістовий модуль 2 Генезис і еволюція фінансів
		Змістовий модуль 3 Становлення та розвиток фінансової науки
		Змістовий модуль 4 Фінансове право і фінансова політика
		Змістовий модуль 5 Податки. Податкова система
		Змістовий модуль 6 Бюджет. Бюджетна система
		Змістовий модуль 7 Бюджетний дефіцит
		Змістовий модуль 8 Державний кредит
		Змістовий модуль 9 Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання
	Модуль 2. Поглиблені аспекти фінансів	Змістовий модуль 10 Соціальні позабюджетні фонди
		Змістовий модуль 11 Фінанси суб'єктів господарювання
		Змістовий модуль 12 Фінанси домогосподарств
		Змістовий модуль 13 Страховання. Страховий ринок.
		Змістовий модуль 14 Фінансовий ринок
		Змістовий модуль 15 Фінансовий менеджмент
		Змістовий модуль 16 Міжнародні фінанси
		Змістовий модуль 17 Фінансова безпека держави
		Змістовий модуль 18 Фінанси країн з розвинутою ринковою економікою
		Змістовий модуль 19 Фінанси Європейського Союзу

МОДУЛЬ 1 ОСНОВИ ФІНАНСІВ

ТЕМА 1 ПРЕДМЕТ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ЯК ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСІВ

1. Об'єктивна необхідність і суть фінансів.
2. Функції фінансів.
3. Взаємозв'язок і відмінності фінансів з іншими економічними категоріями.
4. Економічна сутність та призначення фінансових ресурсів
5. Джерела формування фінансових ресурсів (ВВП).

Базові поняття: фінанси, фінансові відносини, фінансові ресурси, функції фінансів, фонди грошових коштів, об'єкти фінансових відносин, суб'єкти фінансових відносин, первинний розподіл, перерозподіл, вторинний розподіл, первинні доходи, вторинні доходи, централізовані фінансові ресурси, децентралізовані фінансові ресурси, ВВП, ВНП, НД, національне багатство.

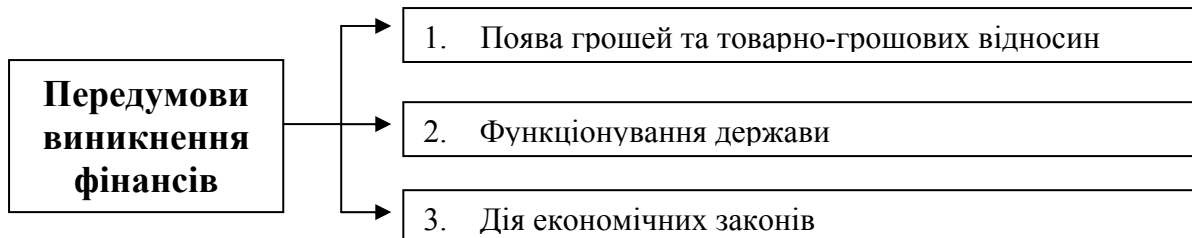

Рисунок 1. Передумови виникнення фінансів

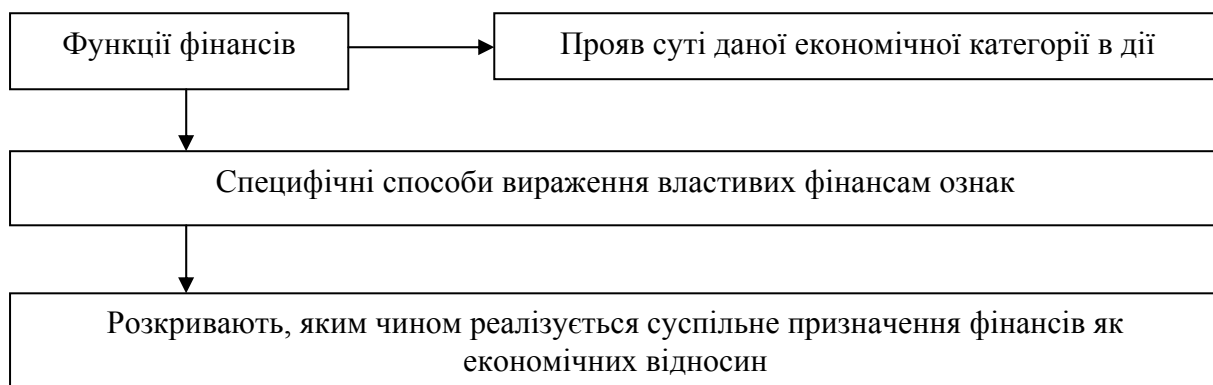

Рисунок 2. Характеристика функцій фінансів

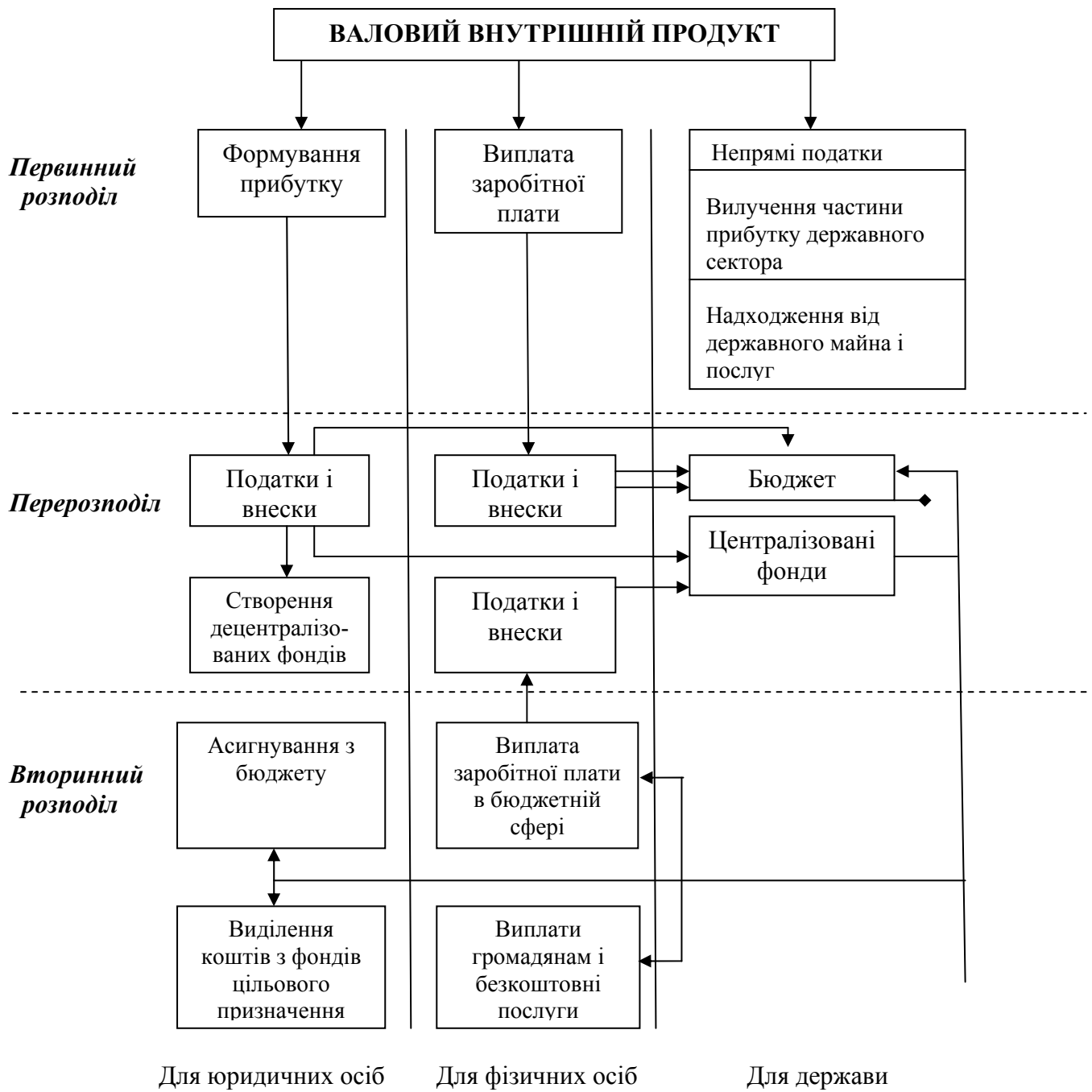

Рисунок 3. Механізм реалізації розподільчої функції фінансів

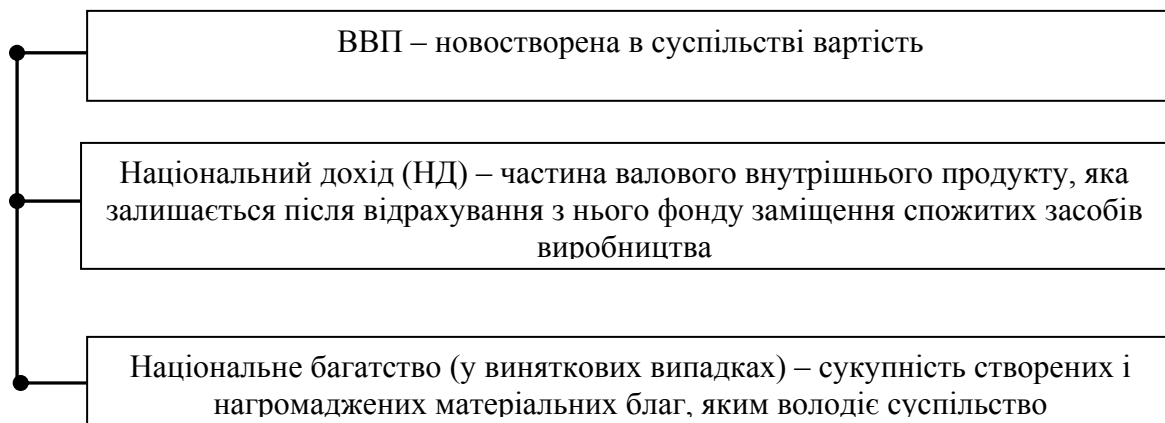

Рисунок 4. Об'єкти розподільчих відносин

Держава	— за правом керуючої структури суспільства; — як власник-підприємець.
Юридичні особи	— за правом виробників ВВП.
Домогосподарства	— за правом працівників підприємств, організацій, установ; — за правом соціального захисту.

Рисунок 5. Суб'єкти розподільчих відносин

Рисунок 6. Суть і характерні ознаки фінансових ресурсів

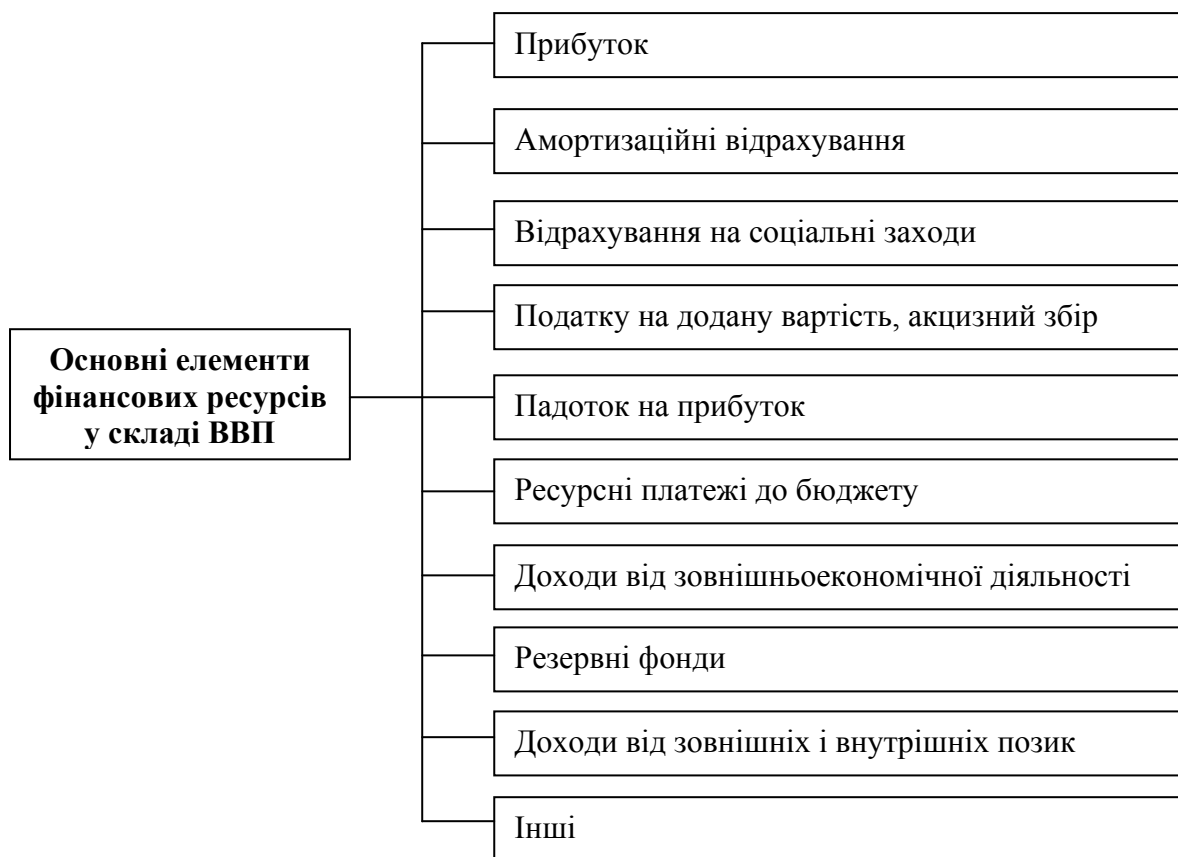

Рисунок 7. Елементи фінансових ресурсів у складі ВВП

ТЕМА 2 ГЕНЕЗИС І ЕВОЛЮЦІЯ ФІНАНСІВ

1. Основні суспільно-економічні формації.
2. Еволюція фінансів.
3. Джерела доходів та напрями державних видатків у державах Стародавнього світу, Середньовічної Феодальної Європи.
4. Капіталістична держава, її джерела та основні видатки.
5. Особливості формування централізованих фінансових ресурсів та напрями державних видатків у комуністичних країнах.
6. Джерела державних доходів та напрями видатків у сучасних розвинених країнах.

Базові поняття: мілітаризація, контрибуція, державні доходи, державні видатки, бюджет, податки.

Суспільно-економічні формації виникнення фінансів:

Перша передумова. У Середньовіччі в Центральній Європі у результаті перших буржуазних революцій ще зберігалися монархічні режими, але влада монархів була значно обмеженою і, головне — голову держави (монарха) позбавили права керувати казною. Виник загальнодержавний фонд грошових коштів — бюджет, яким монарх не міг особисто розпоряджатися.

Друга передумова. Формування та використання бюджету мало системний характер, тобто виникли законодавчо закріплені системи державних доходів та витрат із визначеними складом і структурою (особливістю бюджету було те, що основні групи витратної частини бюджету майже не змінювалися протягом багатьох століть).

Третя передумова. Податки у грошовій формі набули переважного характеру, тоді як доходи держави формувалися здебільшого за рахунок натуральних податей і трудових повинностей. Отже, тільки на цьому етапі розвитку державності та грошових відносин можливим був розподіл створеного продукту у вартісному вираженні.

ТЕМА 3 СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ НАУКИ

1. Фінансова наука: сутність, значення та функції.
2. Історичний аспект становлення та розвитку фінансової науки.
3. Предмет і методи фінансової науки.
4. Категорії і закони фінансової науки, як форми пізнання сутності фінансових відносин.
5. Розвиток фінансової науки в Україні та Росії.
6. Сучасна світова наукова фінансова думка.

Базові поняття: фінансова наука, функції фінансової науки, предмет та методи фінансової науки, суб'єкти та об'єкти фінансової науки.

Предмет фінансової науки:

— сутність фінансів (розподільні, або економічні, або грошові відносини, пов'язані з розподілом і перерозподілом ВВП, частини

національного багатства з метою формування та використання фондів грошових коштів і фінансових ресурсів держави та суб'єктів господарювання);

— специфічні для фінансової науки принципи, закони і закономірності;

— особливі форми прояву та механізми дії цих принципів, законів і закономірностей;

— фінансова техніка;

— фінансова практика.

Фінансова наука включає такі розділи:

- науку про державний бюджет;
- науку про державні доходи і податки;
- науку про фінанси підприємницьких структур;
- науку про державний кредит;
- науку про місцеві фінанси,
- страхування тощо.

ТЕМА 4 ФІНАНСОВЕ ПРАВО І ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

1. Поняття фінансової системи.
2. Характеристика сфер і ланок фінансової системи.
3. Фінансова політика, її зміст і завдання.
4. Фінансовий механізм і його складові елементи.
5. Управління фінансами в Україні.
6. Фінансовий контроль: суть, види, форми та методи.

Базові поняття: фінансова система, державні фінанси, фінанси підприємств, страхування, фінанси домогосподарств, міжнародні фінанси, фінансовий ринок, бюджет держави, цільові державні фонди, державний кредит, фінансова політика, фінансова стратегія, фінансова тактика, фінансовий механізм, фінансові методи, фінансове планування, фінансові важелі, фінансові стимули, фінансові санкції, фінансове регулювання, фінансовий контроль, управління фінансами.

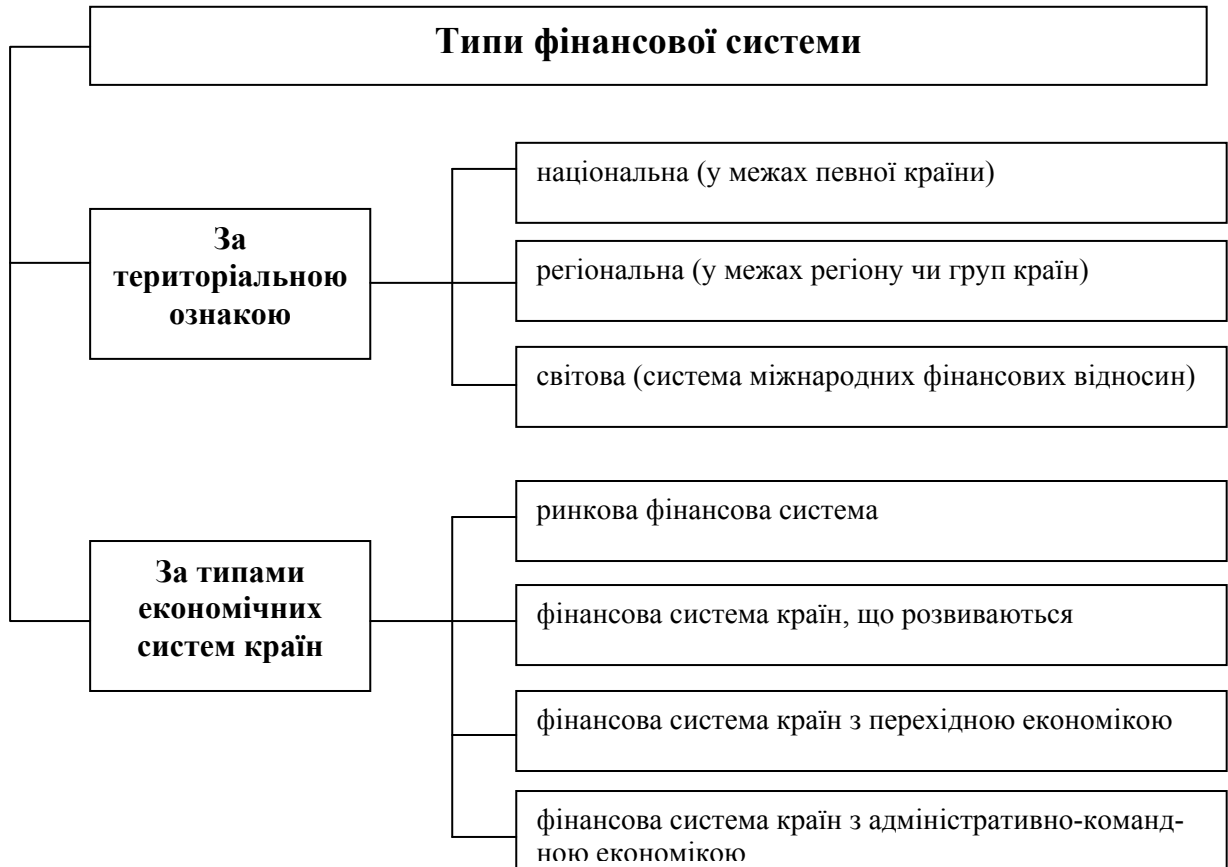

Рисунок 8. Типи фінансових систем

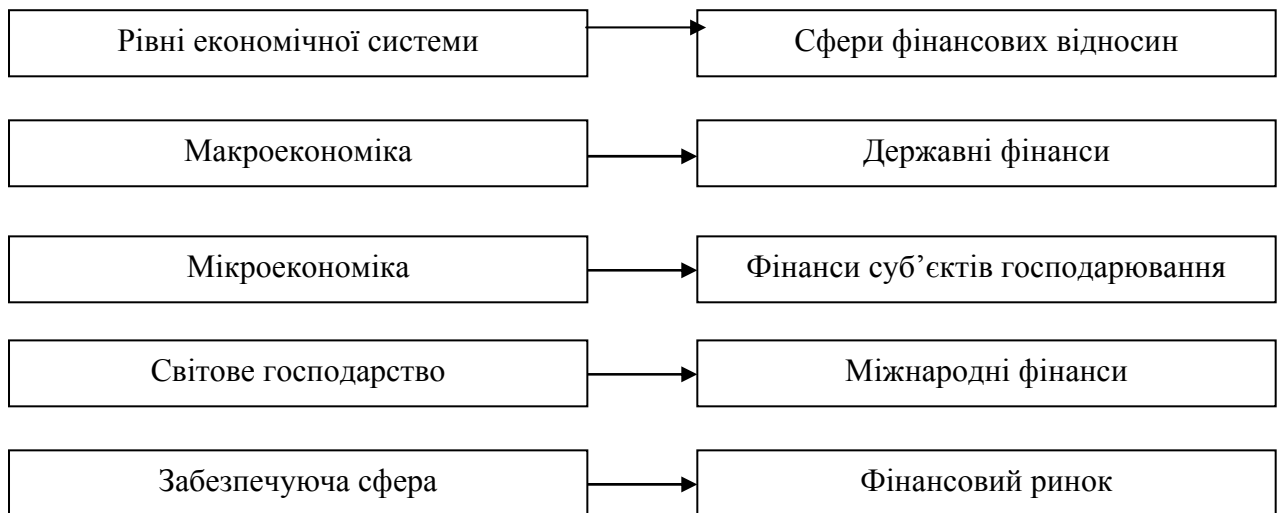

Рисунок 9. Сфери фінансових відносин

Рисунок 10. Структура фінансової системи України

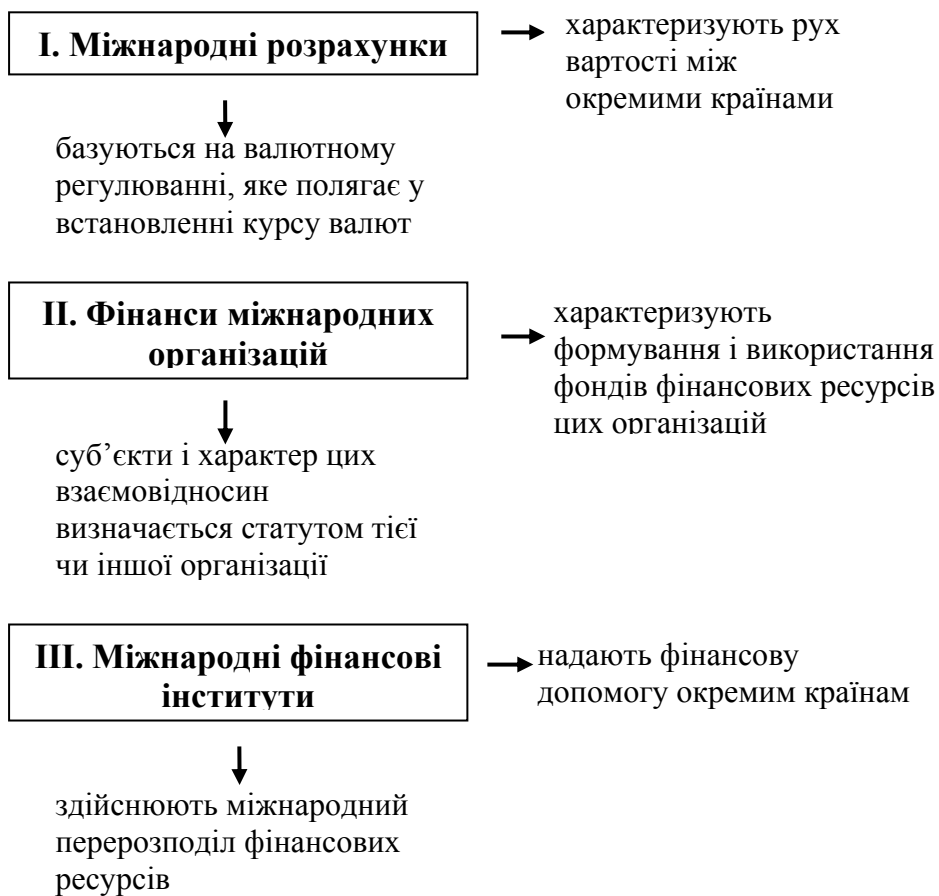

Рисунок 11. Структура міжнародних фінансів

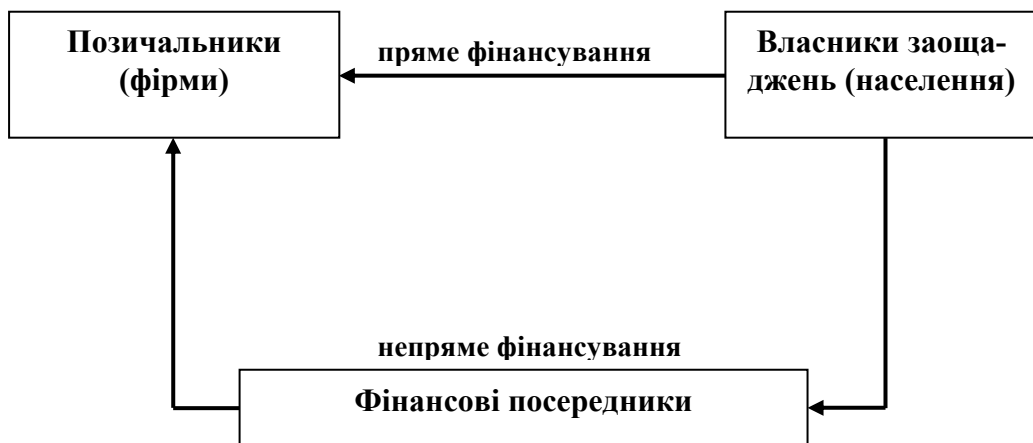

Рисунок 12. Види фінансування інвестицій

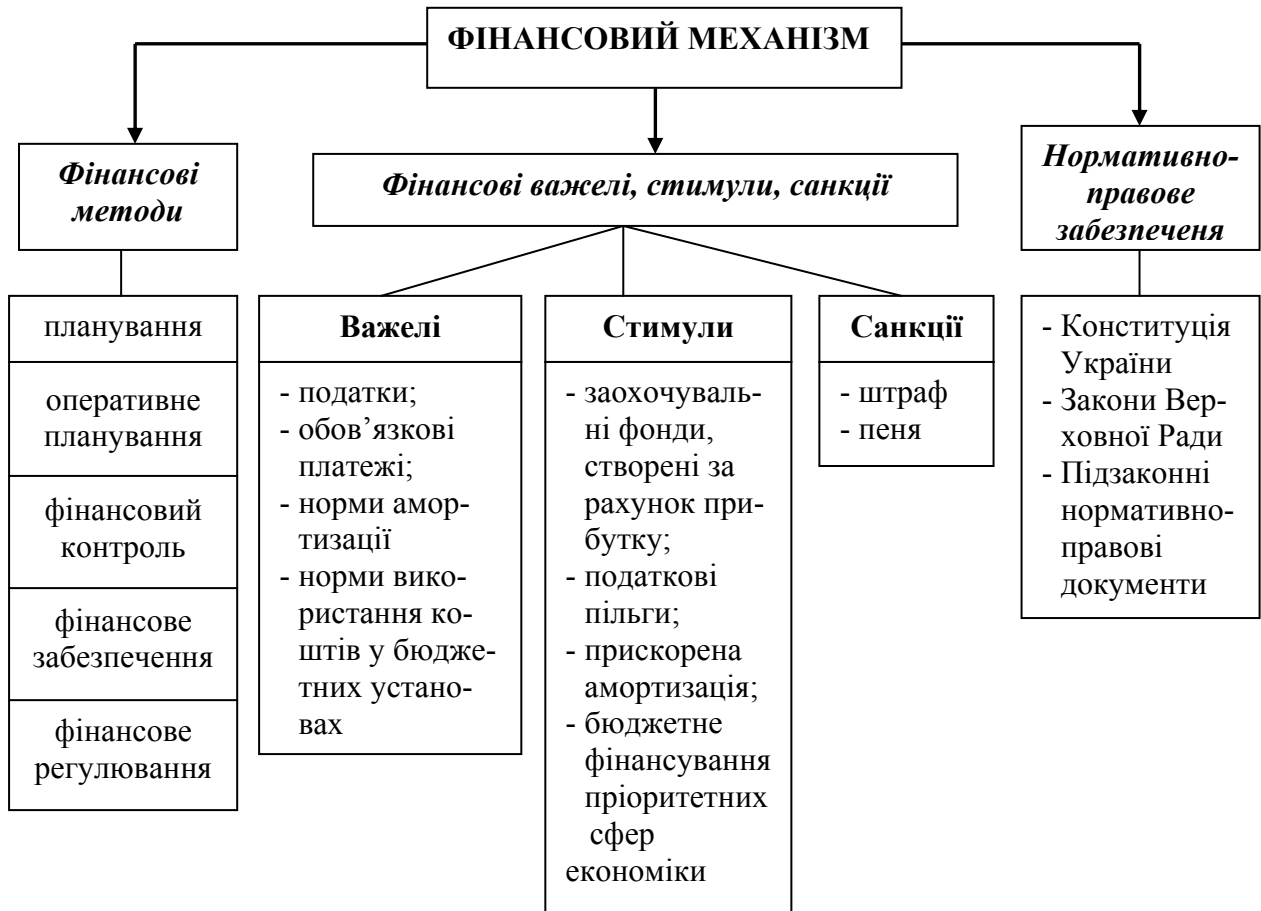

Рисунок 13. Структура фінансового механізму

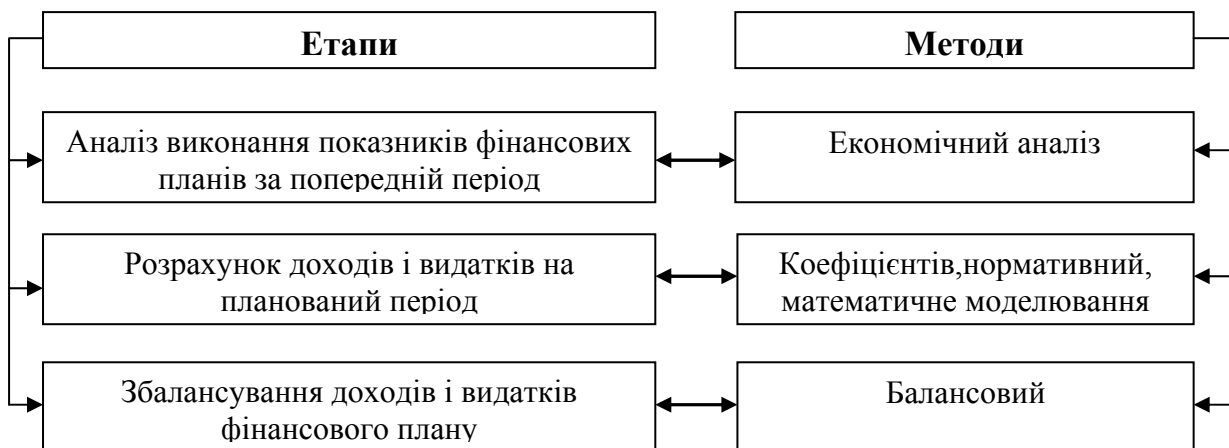

Рисунок 14. Етапи й методи фінансового планування

Таблиця 1 Види фінансового планування та оформлення його результатів

Вид фінансового планування	Форми представлення результатів планування	Період планування
1. Прогнозування фінансової діяльності	Загальна фінансова стратегія і фінансова політика	3—5 років
2. Поточне фінансове планування	Фінансові плани з окремих аспектів фінансової діяльності	1 рік
3. Оперативне планування фінансової діяльності	Бюджети	місяць, квартал

Таблиця 2 Мета та виконавці зовнішнього і внутрішнього фінансового контролю

Мета фінансового контролю	Вид контролю	Виконавці
1. Перевірка відповідності напрямів фінансової діяльності та окремих фінансових операцій чинним	зовнішній фінансовий контроль	— органи податкової служби — аудиторські фірми — державна фінансова інспекція — інші зовнішні органи
2. Перевірка виконання і забезпечення реалізації всіх управлінських рішень у галузі фінансової діяльності, попередження кризових явищ	внутрішній фінансовий контроль	— фінансові менеджери — керівники підприємств — засновники — інші структурні підрозділи

Таблиця 3 Характерні ознаки та принципи організації фінансового контролю

Принципи	Характерні ознаки
дієвість	є формою прояву контрольної функції фінансів
гласність	
об'єктивність	основними об'єктами є процеси формування й використання фінансових ресурсів
незалежність	регламентується державним законодавством, тобто має нормативний характер
превентивність	

Рисунок 15. Основні умови ефективності організації системи внутрішнього фінансового контролю на підприємстві

Рисунок 16 Класифікація фінансового контролю

ТЕМА 5. ПОДАТКИ. ПОДАТКОВА СИСТЕМА

1. Суть і характерні ознаки податків.
2. Елементи системи оподаткування.
3. Податкова система і податкова політика України.
4. Види податків в Україні та порядок їх нарахування.

Базові поняття: податки, функції податків, елементи податку, об'єкт оподаткування, платники податків, джерела сплати податків, одиниця оподаткування, податкові ставки, податкові пільги, податкова система, податкова політика, непрямі податки, прямі податки, майнові та ресурсні платежі.

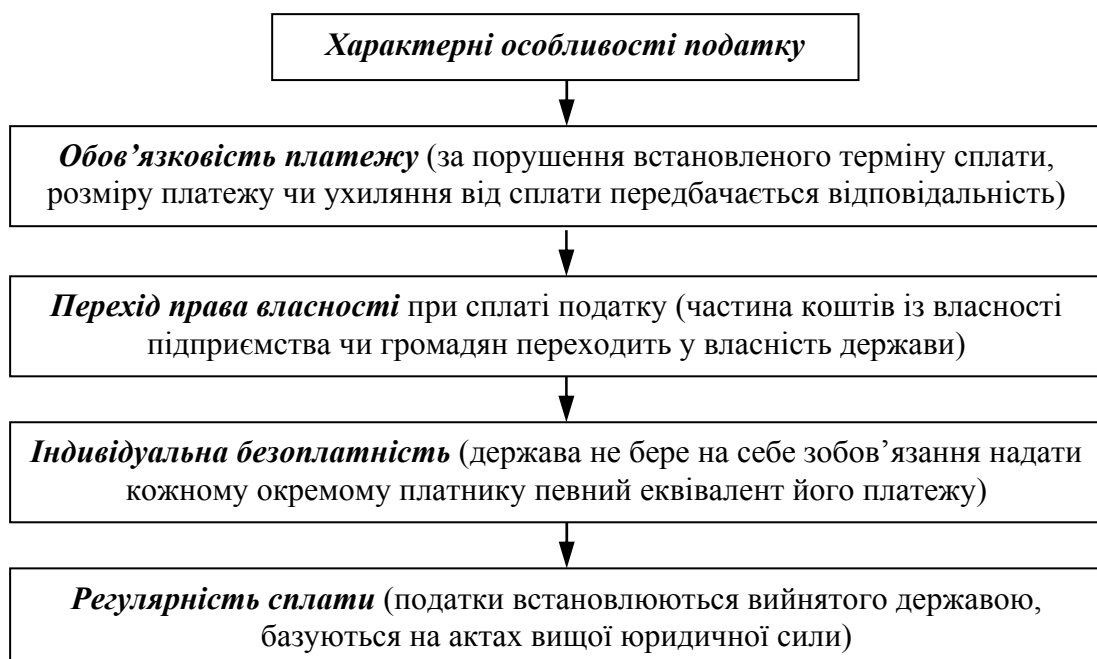

Рисунок 17. Характерні ознаки податків

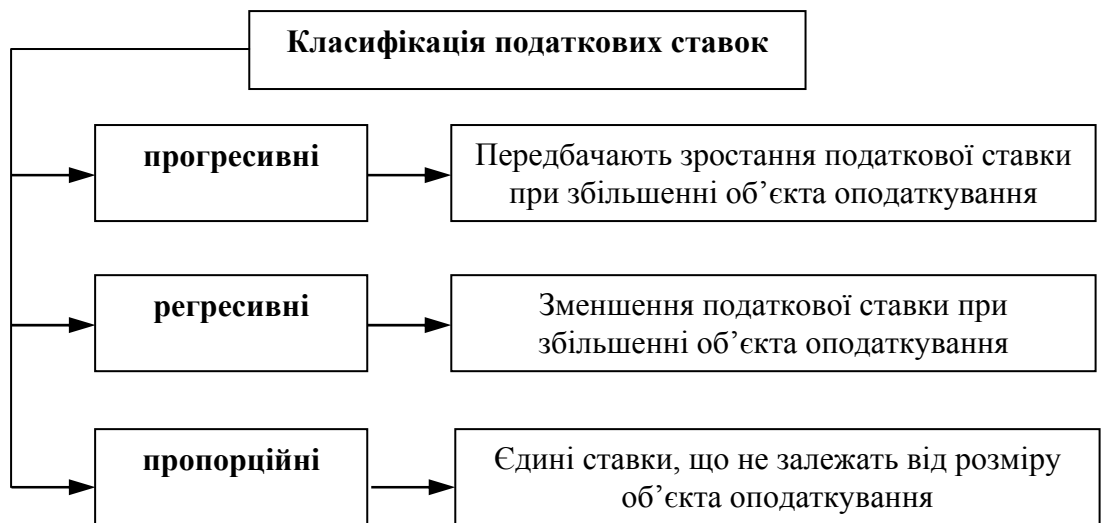

Рисунок 18. Види податкових ставок

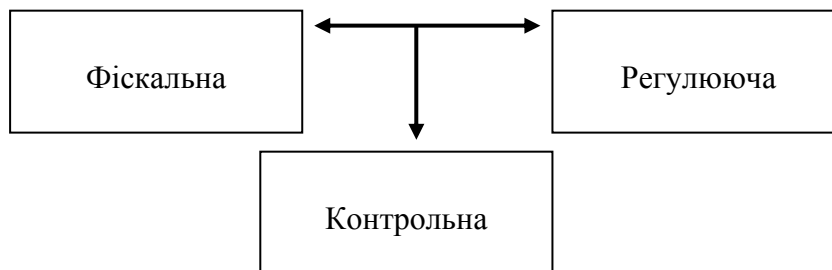

Рисунок 19. Функції податків

Рисунок 20. Елементи системи оподаткування

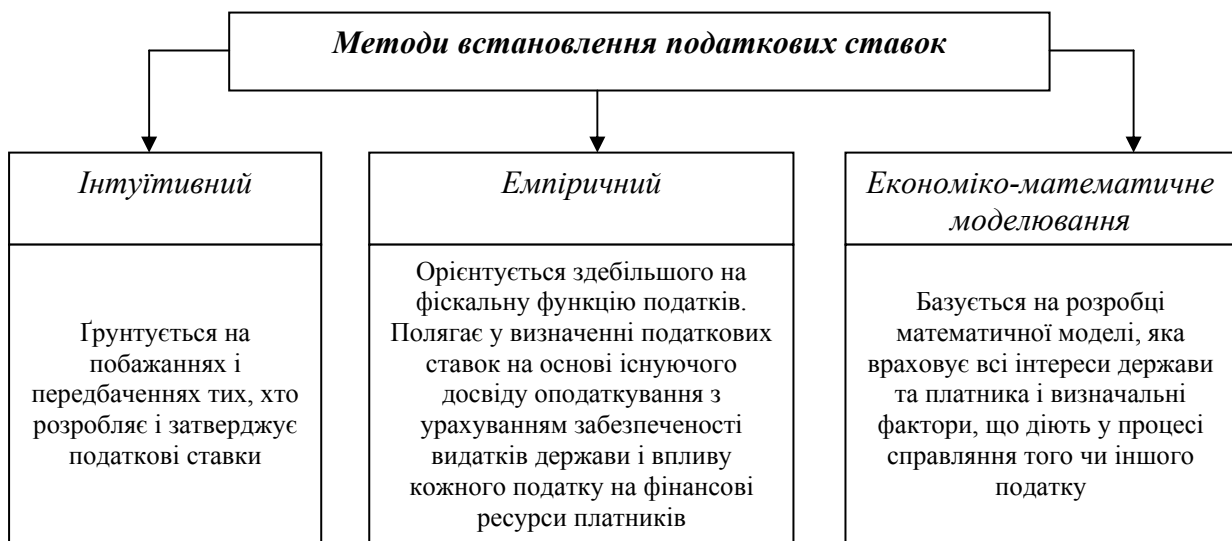

Рисунок 21. Методи встановлення податкових ставок

Рисунок 22. Наукові основи побудови податкової системи

ТЕМА 6 БЮДЖЕТ. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

1. Соціально-економічна суть і функції бюджету держави.
2. Структура бюджетної системи і принципи бюджетного устрою.
3. Бюджетний процес.

Базові поняття: бюджетна система, бюджетний устрій, закріплені доходи, регульовані доходи, бюджетні резерви, дотації, субсидії, субвенції, бюджетна класифікація, бюджетне планування, бюджетне прогнозування, виконання бюджету.

Таблиця 4 Суть бюджету держави як соціально-економічної категорії

За економічним змістом	За матеріальним змістом	За формою прояву
система фінансових відносин між державою, з одного боку, та підприємствами й громадянами, з іншого, з приводу формування загальнодержавного фонду фінансових ресурсів і його використання на задоволення соціально-економічних потреб суспільства	Загальнодержавний фінансовий фонд	Основний фінансовий план держави

Таблиця 5 Механізм формування та використання бюджетного фонду

Джерела формування		Державний бюджет	Напрями використання	
1	податкові надходження		1	економічна діяльність держави
2	неподаткові надходження	2	соціальна сфера і соціальний захист населення	
3	доходи від операцій з капіталом	3	державне управління, правоохоронна діяльність	
4	бюджетні трансферти	4	національна оборона	
5	цільові бюджетні фонди	5	зовнішньоекономічна діяльність	
		6	обслуговування державного боргу	

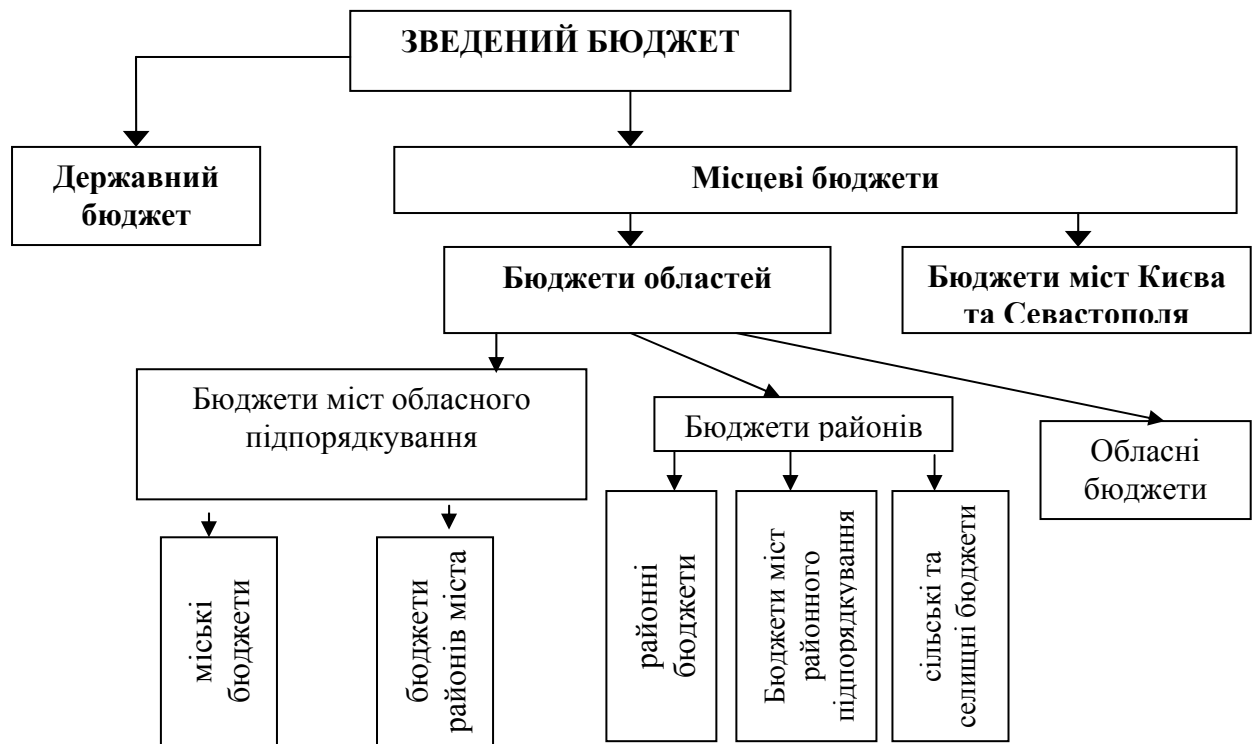

Рисунок 23. Структура бюджетної системи України

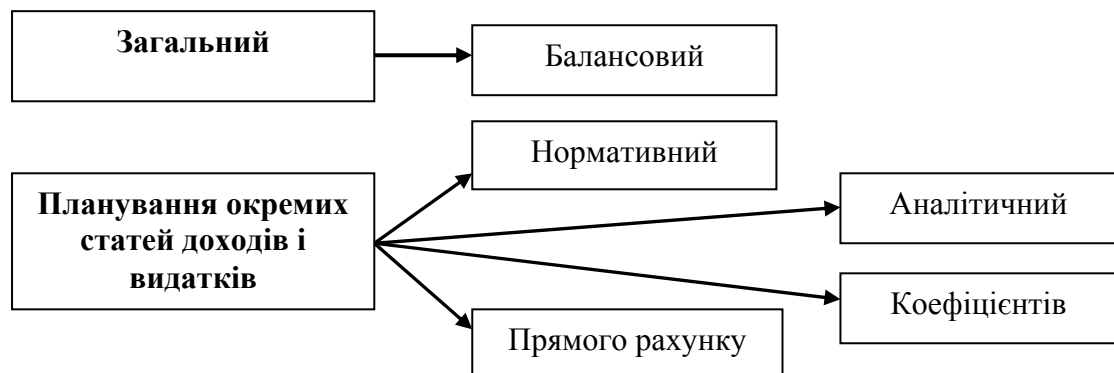

Рисунок 24. Методи бюджетного планування

Рисунок 25. Принципи бюджетного устрою

Таблиця 6 Кодування доходів бюджету

Порядковий номер цифр у кодї	Значення коду
перша	група бюджетних надходжень
друга	підгрупа бюджетної класифікації
третя і четверта	розділ
п'ята і шоста	параграф конкретного розділу
сьома і восьма	вид бюджету

Таблиця 7 Кодування видатків бюджету

№ розділу	Найменування розділу класифікації
Державні послуги	
1	Державне управління
2	Судова влада
3	Міжнародна діяльність
4	Фундаментальні дослідження
5	Національна оборона
6	Правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави
Суспільні та соціальні послуги	
7	Освіта
8	Охорона здоров'я
9	Соціальний захист і соціальне забезпечення
10	Житлово-комунальне господарство
11	Культура та мистецтво
12	Засоби масової інформації
13	Фізична культура і спорт
Державні послуги, пов'язані з економічною діяльністю	
14	Промисловість та енергетика
15	Будівництво
16	Сільське господарство, рибальство і мисливство
17	Транспорт, шляхове господарство, зв'язок, телекомунікації й інформатика
18	Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю
19	Заходи, пов'язані з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи та соціальним захистом населення
20	Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека
21	Попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій і наслідків стихійного лиха
22	Поповнення державних запасів і резервів

Таблиця 8 Послідовність бюджетного процесу в Україні

Найменування бюджетних процедур	Органи, що виконують відповідну бюджетну роботу	Граничні терміни виконання
1. Бюджетне планування:		
1.1. Складання проекту бюджету		
— розробка прогнозних макропоказників економічного та соціального розвитку	Мінфін, Мінстат, Мінекономіки	01.06
— затвердження бюджетної резолюції	Верховна Рада	15.06
— складання проектів Державного та зведеного бюджетів і подання на розгляд Кабінету Міністрів	Мінфін	15.08
— розгляд проекту Державного бюджету, прийняття відповідної постанови, подання до Верховної Ради	Кабінет Міністрів	15.09
1.2. Розгляд затвердження бюджету:		
— представлення Державного бюджету, його прийняття за основу або відхилення	Міністр фінансів	Протягом 5 днів з дня подання бюджету
— розгляд проекту бюджету в комісіях, фракціях Верховної Ради	Верховна Рада	01.10(06.10)
— розгляд пропозицій щодо проекту бюджету, прийняття відповідних висновків	Комітет ВР з питань бюджету	15.10(20.10)
— прийняття бюджету у першому читанні	Верховна Рада	20.10(25.10)
— доопрацювання проекту бюджету і його подання на повторне читання	Кабінет Міністрів	3.11(8.11)
— розгляд бюджету у другому читанні	Верховна Рада	20.11
— доопрацювання проекту бюджету і його подання на третє читання	Комітет ВР з питань бюджету	25.11
— розгляд бюджету у третьому читанні	Верховна Рада	1.12
— затвердження Закону «Про Державний бюджет» і прийняття відповідної постанови	Верховна Рада	30.12

Продовження Таблиці 8

— публікація Закону «Про Державний бюджет» в урядовій пресі	Газета «Урядовий кур'єр»	Протягом 7 днів з дня затвердження бюджету
2. Виконання бюджету:		
— прийняття бюджетного розпису	Мінфін	Протягом місяця з дня прийняття бюджету
— формування доходів бюджету і здійснення видатків	Податкова служба, Мінфін і його структури	Протягом року
3. Складання звіту про виконання бюджету та його затвердження:		
— складання звіту про виконання Державного бюджету та його подання до Верховної Ради	Мінфін	01.05
— розгляд поданого звіту Рахунковою палатою, розробка відповідних висновків	Рахункова палата Верховної Ради	Протягом 2 тижнів з дня подання звіту
— прийняття постанови щодо звіту про виконання бюджету	Верховна Рада	Протягом 2 тижнів з дня отримання висновків Рахункової палати

ТЕМА 7 БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ.

1. Суть і зміст державних фінансів.
2. Державні доходи.
3. Державні видатки.
4. Баланс фінансових ресурсів і витрат держави.
5. Бюджетний дефіцит: причини, наслідки.

Базові поняття: державні фінанси, місцеві фінанси, сфери і ланки державних фінансів, державні доходи, державні видатки, методи мобілізації державних доходів, джерела державних доходів, бюджетний дефіцит, бюджетний профіцит, концесія.

Таблиця 9 Система державних фінансів

		Ланки				
Рівні	Загальнодержавні фінанси	Державний бюджет	Цільові державні фонди	Державний кредит	Фінанси підприємств державного сектора	
	Місцеві фінанси	Місцеві бюджети	Цільові фонди місцевого самоврядування	Комунальний (муніципальний) кредит	Фінанси комунальних (муніципальних) підприємств	

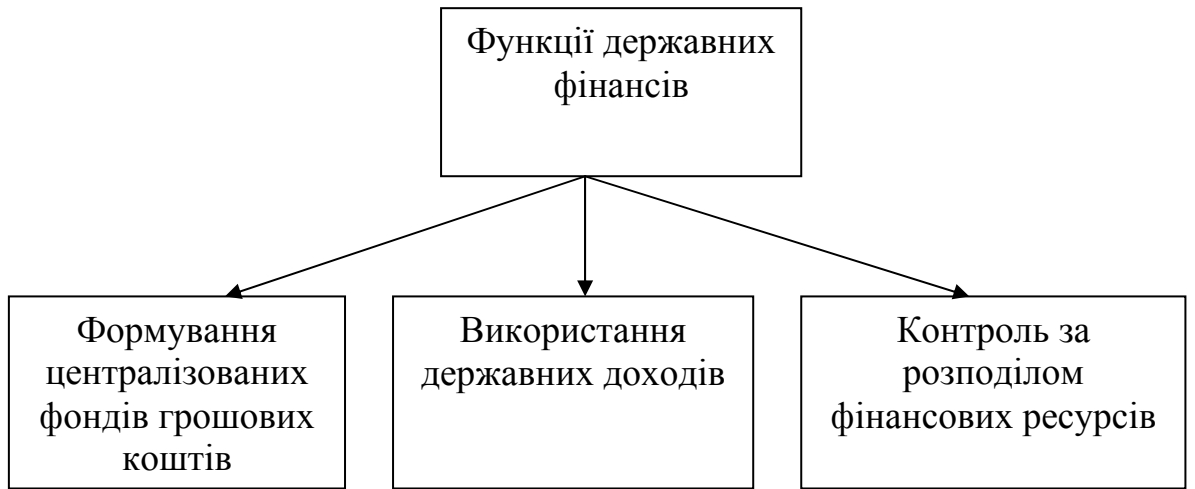

Рисунок 26. Функції державних фінансів

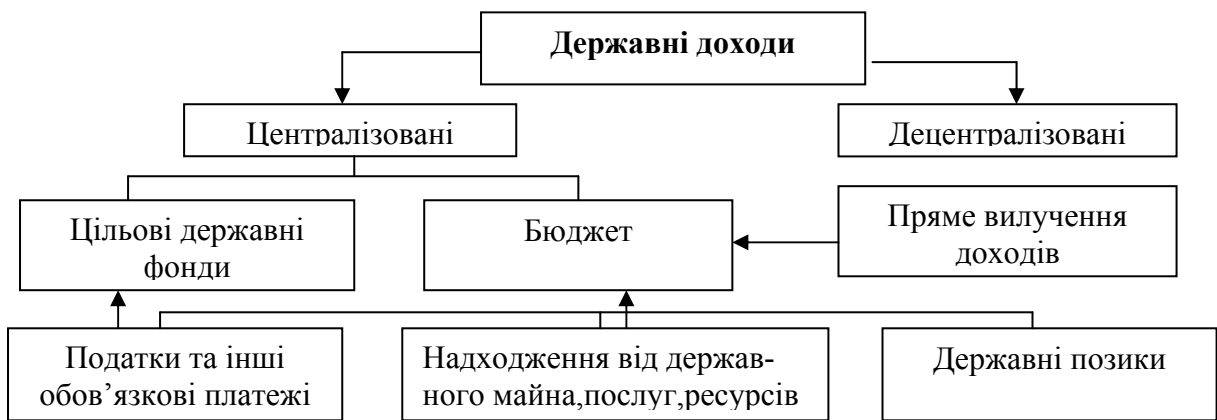

Рисунок 27. Система державних доходів

Таблиця 10 Методи і джерела формування державних доходів

Методи	Види державних доходів	Джерела
1. Продуктивна діяльність:		
1.1. Підприємницька діяльність	частина прибутку державних підприємств	ВВП
1.2. Державні послуги	державне мито	ВВП
	компенсаційні доходи (відрахування на геологорозвідувальні, дорожні роботи тощо)	
2. Державне майно та ресурси:		
2.1. Від майна та майнових прав	разові (приватизація)	національне багатство
	постійні (орендна плата, доходи від корпоративних прав)	ВВП
2.2. Від ресурсів та угідь	платежі за ресурси	національне
	концесії	ВВП
3. Податковий	податки	ВВП, зовнішні джерела
4. Позичковий	зовнішні позики	зовнішні
	внутрішні позики	ВВП, зовнішні
5. Емісійний	емісійний дохід	—

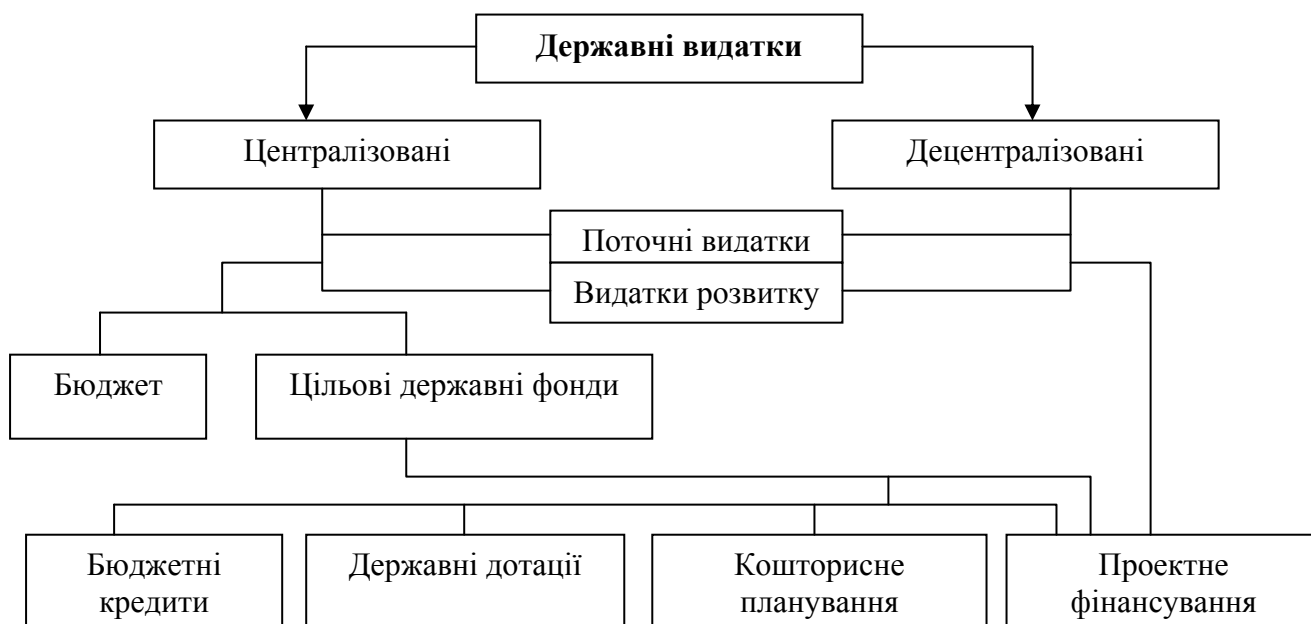

Рисунок 28. Система державних видатків

ТЕМА 8 ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ

1. Суть, поняття та форми державного кредиту.
2. Суть і класифікація державних позик.
3. Державний борг і способи коригування позикової політики.

Базові поняття: державний кредит, державні позики, державний борг, позикова політика, уніфікація, консолідація, дефолт, анулювання.

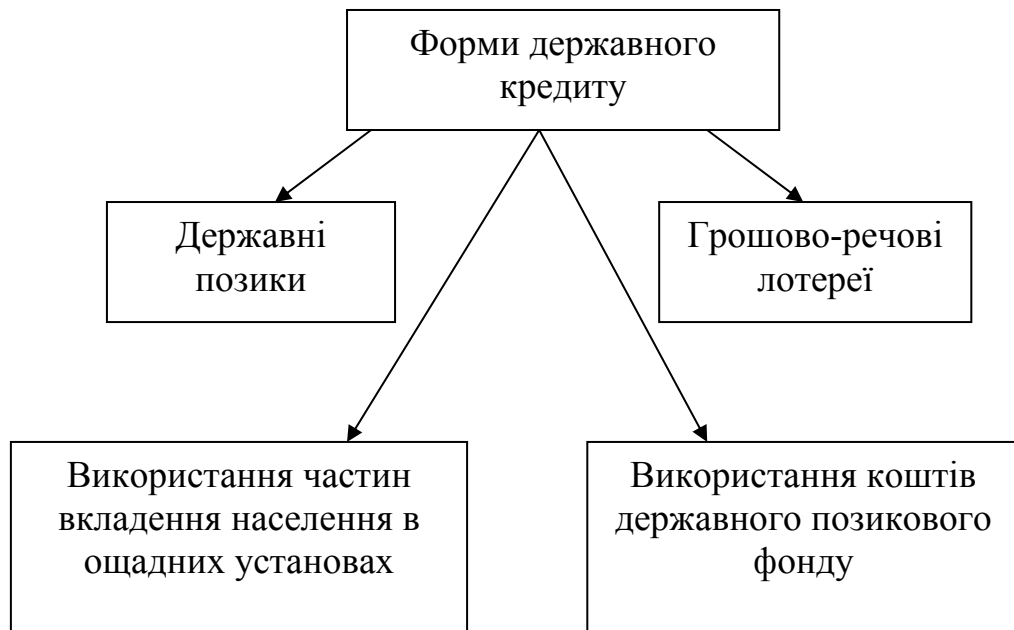

Рисунок 29. Форми державного кредиту

Класифікація державних позик:

1. За правовим оформленням:

- 1) На підставі угод.
- 2) Цінними паперами.

2. За місцем розміщення:

- 1) Внутрішні.
- 2) Зовнішні.

3. За правом емісії:

- 1) Державні.

2) Місцеві. 4. За характером використання цінних паперів:

- 1) Ринкові.
- 2) Не ринкові.

5. За забезпеченістю:

- 1) Заставні.

2) **Беззаставні.**

6. За терміном погашення:

1) **Короткострокові.**

2) **Середньострокові.**

3) **Довгострокові.**

7. За виплатою доходу:

1) **Відсоткові.**

2) **Виграшні.**

3) **Дисконтні.**

8. За характером погашення:

1) **Одноразова виплата.**

2) **Виплата частинами.**

9. За характером зобов'язань:

1) **З правом довготермінового погашення.**

2) **Без права довготермінового погашення.**

ТЕМА 9 МІСЦЕВІ ФІНАНСИ. БЮДЖЕТНИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ І ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ.

1. Суть та основи організації місцевих фінансів.

2. Інституційна структура місцевих фінансів.

3. Функції місцевих фінансів.

4. Бюджетний федералізм.

Базові поняття: місцеві фінанси, функції місцевих фінансів, теорії місцевого самоврядування, місцеві бюджети, цільові фонди місцевого самоврядування, комунальний кредит, фінанси комунальних підприємств, місцеві податки і збори, державний устрій, федералізація, бюджетний унітаризм, фінансове вирівнювання.

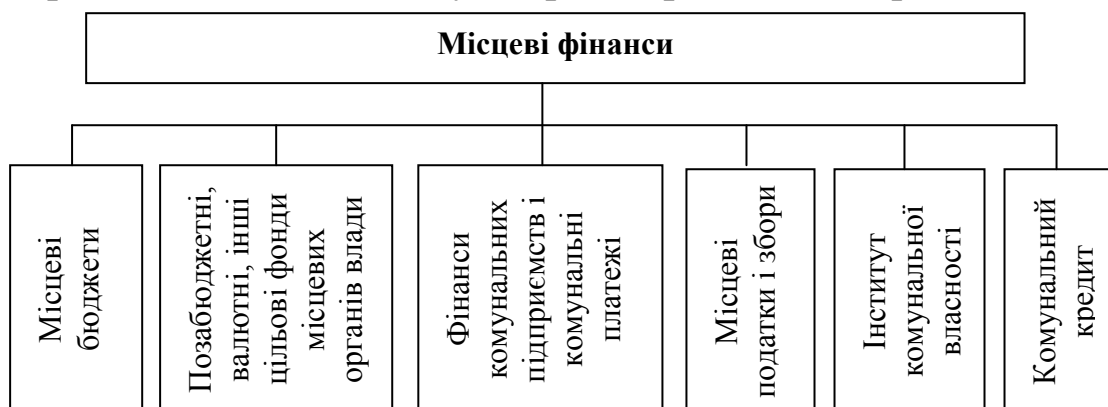

Рисунок 30. Інституційна структура місцевих фінансів

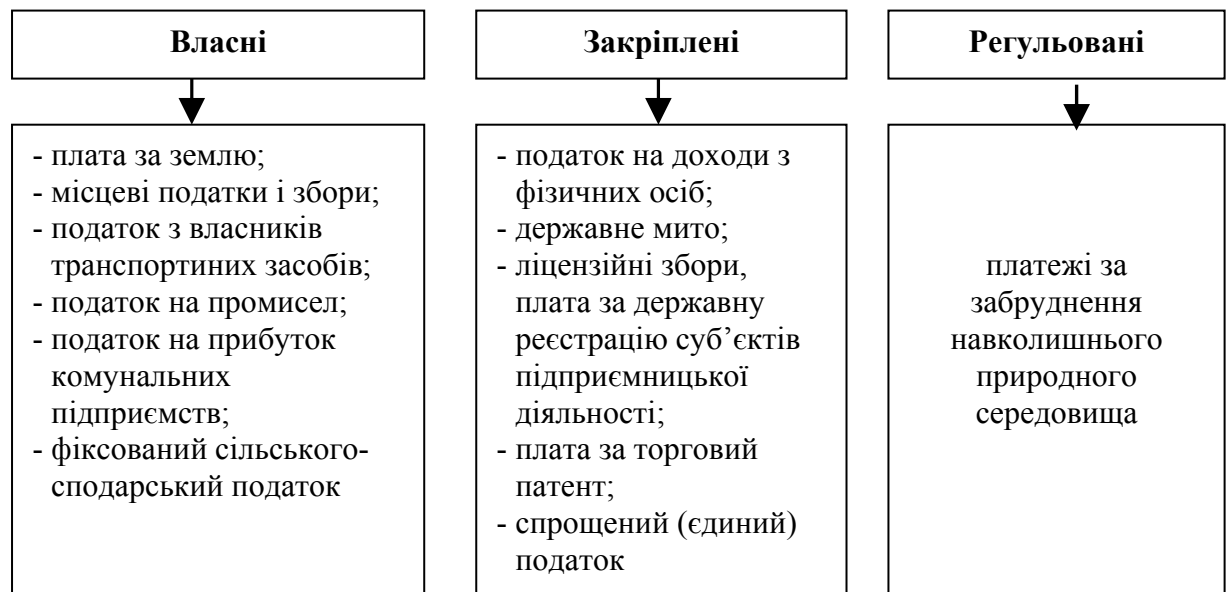

Рисунок 31. Склад доходів місцевих бюджетів

МОДУЛЬ 2 ПОГЛИБЛЕНІ АСПЕКТИ ФІНАНСІВ

ТЕМА 10 ДЕРЖАВНІ ФОНДИ ЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

1. Соціально-економічна суть цільових державних фондів.
2. Пенсійний фонд України.
3. Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.
4. Фонд соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
5. Фонд загальнообов'язкового державного страхування на випадок безробіття.
6. Фонд загальнообов'язкового державного страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Базові поняття: цільові державні фонди, соціальне страхування, Пенсійний фонд, фонди соціального страхування.

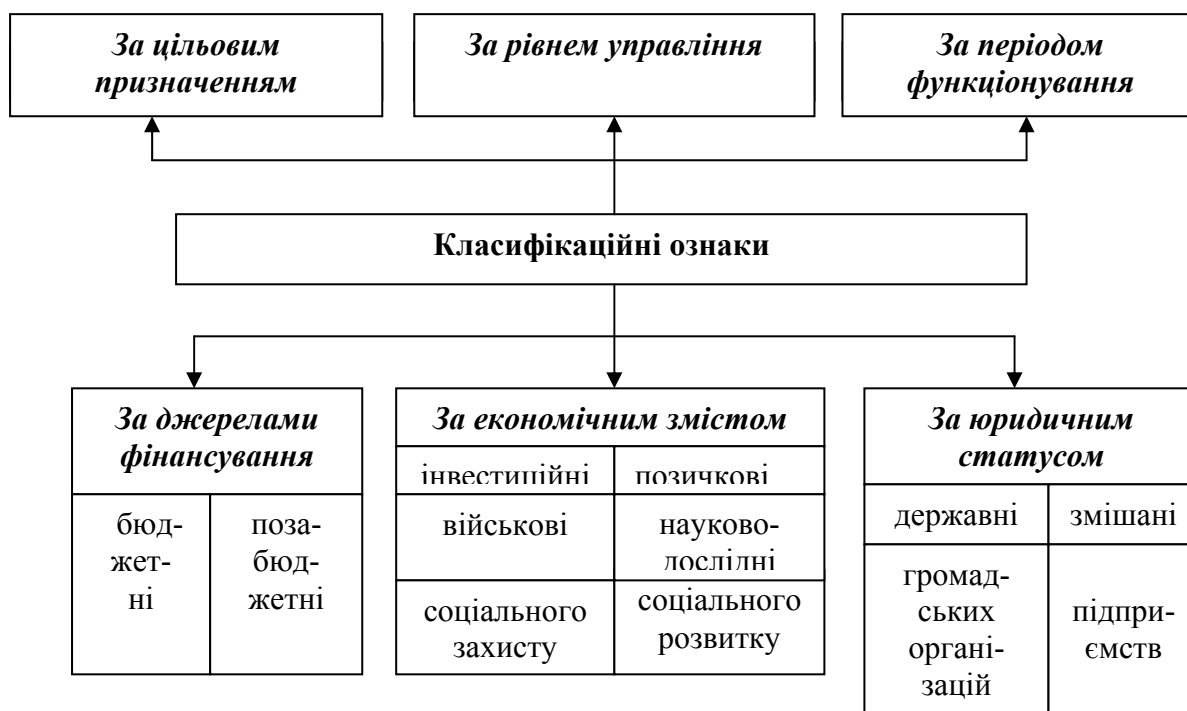

Рисунок 32. Класифікація цільових державних фондів

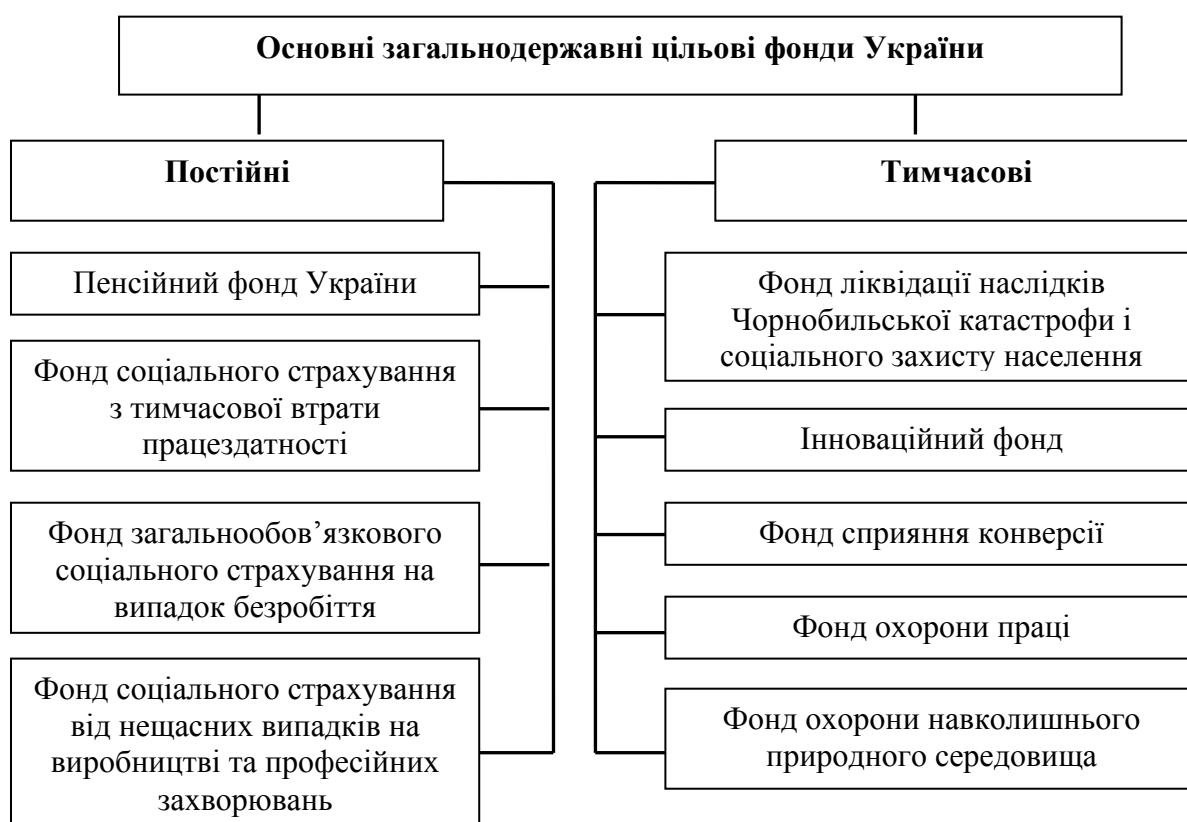

Рисунок 33. Види цільових державних фондів

Таблиця 11 Нарахування і розміри єдиного соціального внеску в Україні

Найменування	Значення
Фонд оплати праці найманих працівників, у т.ч. іноземців	Роботодавці нараховують і сплачують індивідуальний відсоток ЄСВ, який залежить від їхнього класу професійного ризику виробництва
	Наймані працівники сплачують 3,6% із суми заробітної плати
Винагороди фіз. особам за цивільно-правовими договорами, окрім цивільно-правового договору, укладеною з фіз. особою-підприємцем, якщо виконувані роботи (наданні послуги) відповідають видам діяльності, зазначеним у свідоцтві про держреєстрацію їх як підприємців	Підприємства нараховують і сплачують 34,7% на суму винагороди
	Наймані працівники сплачують 2,6% за рахунок отриманого доходу
Допомога з тимчасової непрацездатності (як перші п'ять днів за рахунок коштів підприємства, так і решта днів хвороби за рахунок Фонду Соцстрахування)	Підприємства нараховують і сплачують 33,2% на суму допомоги
	Наймані працівники сплачують 2% зі суми допомоги
Заробітна плата працівників-інвалідів	Роботодавці нараховують і сплачують 8,41% на фонд оплати праці, крім сум лікарняних
	Наймані працівники сплачують 3,6% зі суми зарплати

ТЕМА 11 ФІНАНСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1. Поняття фінансів підприємств. Організація фінансових відносин підприємств.
2. Методи організації фінансової діяльності підприємств.
3. Фінансові ресурси підприємств.
4. Фінанси неприбуткових організацій.

Базові поняття: фінанси підприємницьких структур, фінансові ресурси підприємств, фінансові відносини підприємств, комерційний розрахунок, неприбуткова діяльність, кошторисне фінансування, доходи підприємства, витрати підприємства, прибуток, збиток.

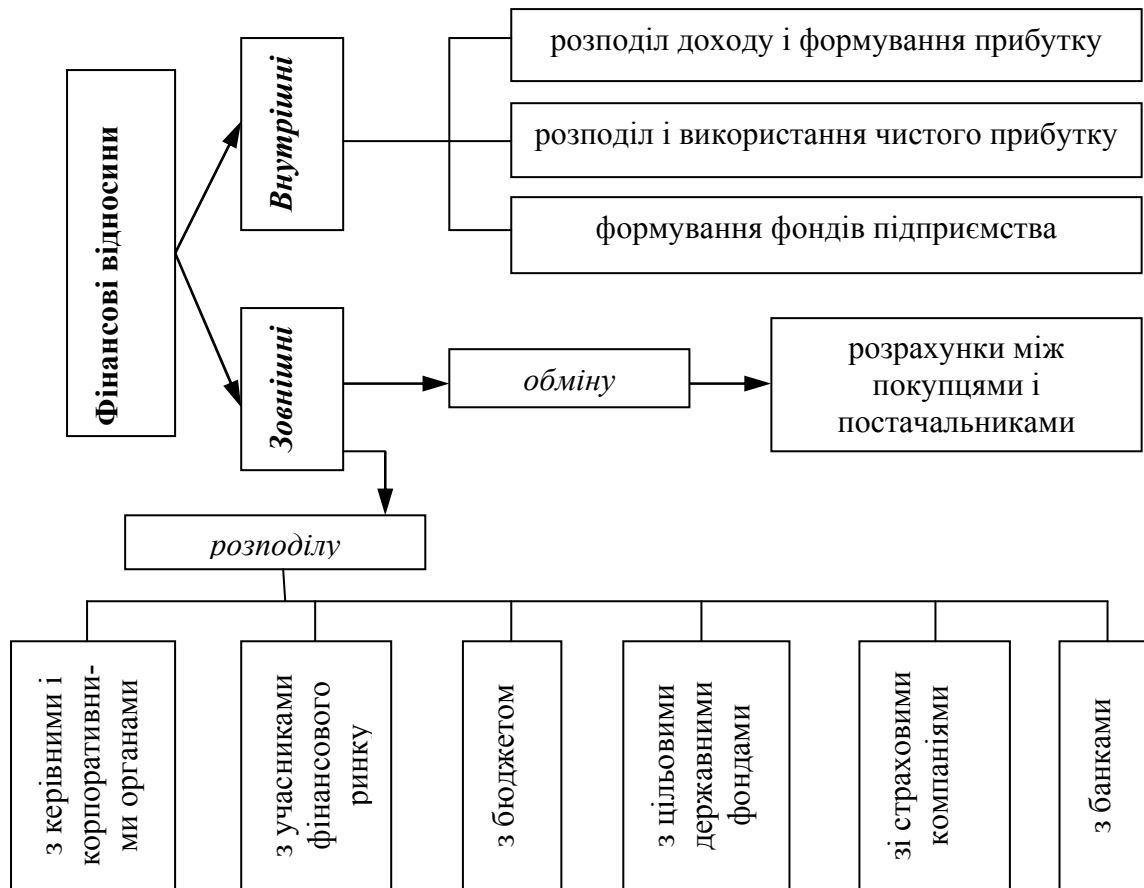

Рисунок 34. Фінансові відносини підприємств

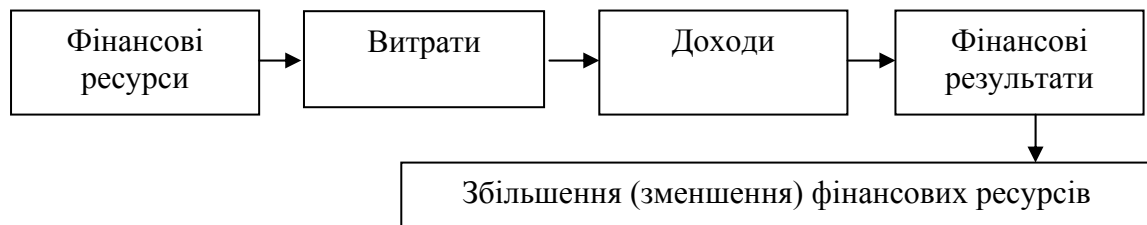

Рисунок 35. Механізм фінансової діяльності підприємства

Рисунок 36. Класифікація фінансових ресурсів підприємства

поточні	капітальні	фінансові	виробництво і реалізація продукції	відтворення основних засобів	операційні заходи	соціальні заходи
1. За видом діяльності			2. За напрямками фінансування			

Витрати підприємства

3. За джерелами фінансування			4. За економічною ознакою				
за рахунок власних фінансових ресурсів	за рахунок залучених коштів	за рахунок позичкових коштів	матеріальні витрати	амортизація	заробітна плата	нарахування на зарплату	інші витрати

Рисунок 37. Класифікація витрат підприємства

Рисунок 38. Механізм формування чистого прибутку

ТЕМА 12 ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

1. Сутність і склад фінансів домогосподарств.
2. Ресурси домогосподарств та джерела їх формування.
3. Бюджет домашнього господарства.
4. Фінансові операції домогосподарств.

Базові поняття: домогосподарства, доходи, витрати домогосподарств, фінансові ресурси домогосподарств, бюджет

домогосподарств, номінальні доходи, реальні доходи, наявні доходи.

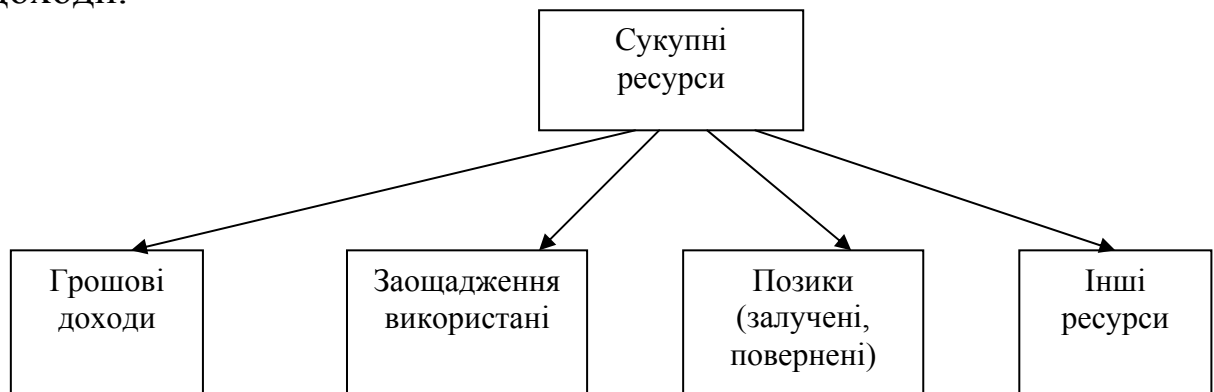

Рисунок 39. Структура сукупних ресурсів домогосподарств

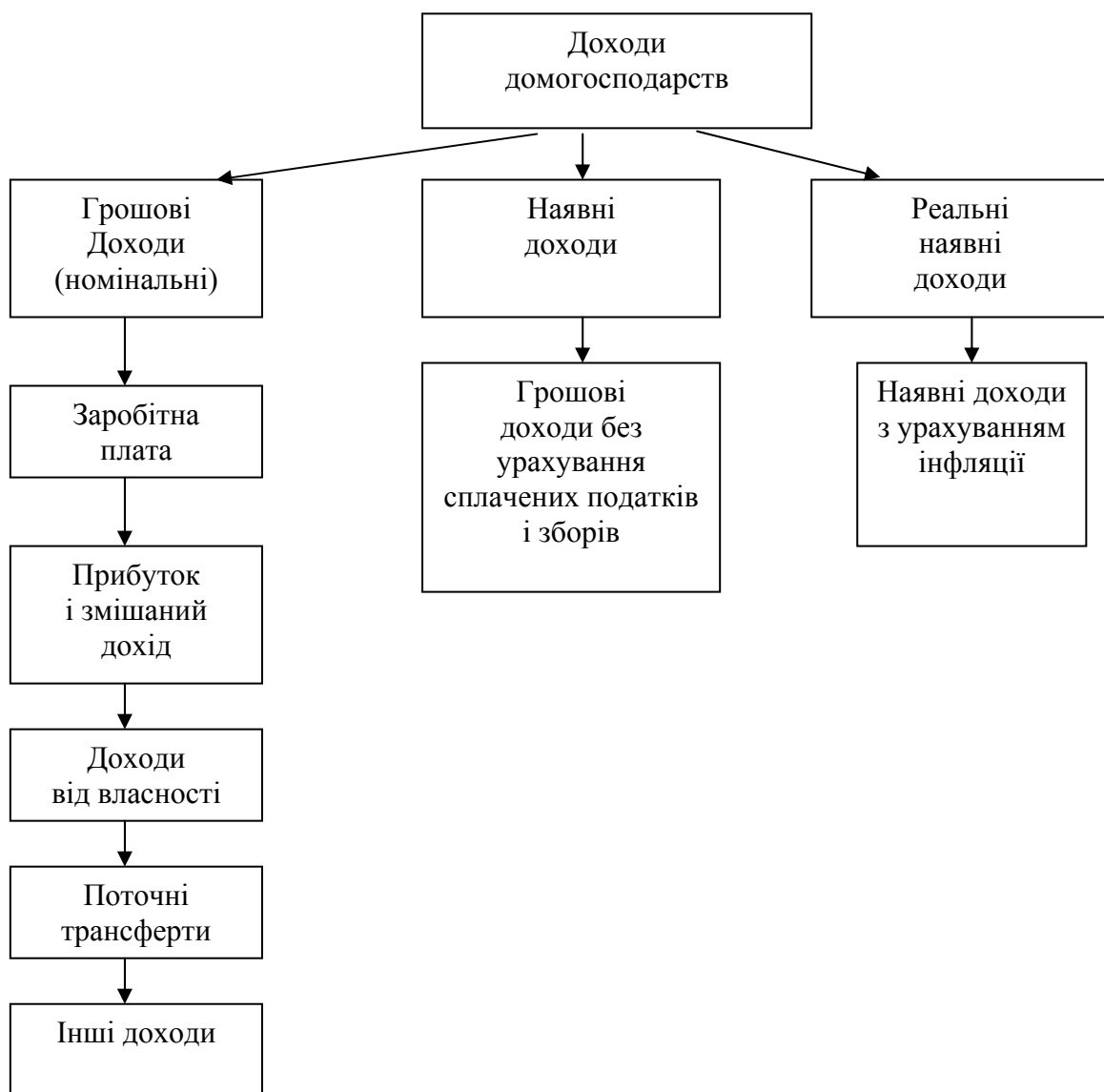

Рисунок 40. Структура доходів домогосподарств

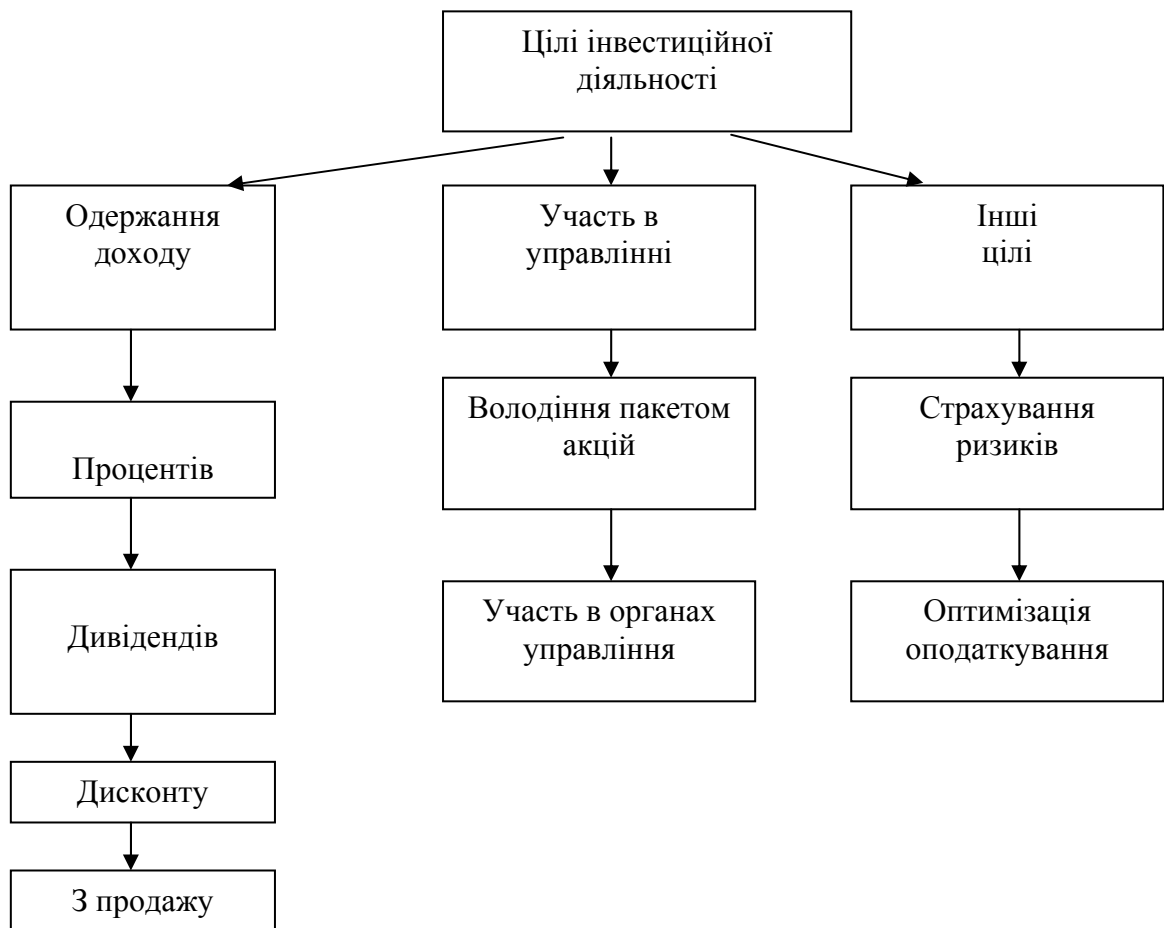

Рисунок 41. Цілі інвестиційної діяльності громадян

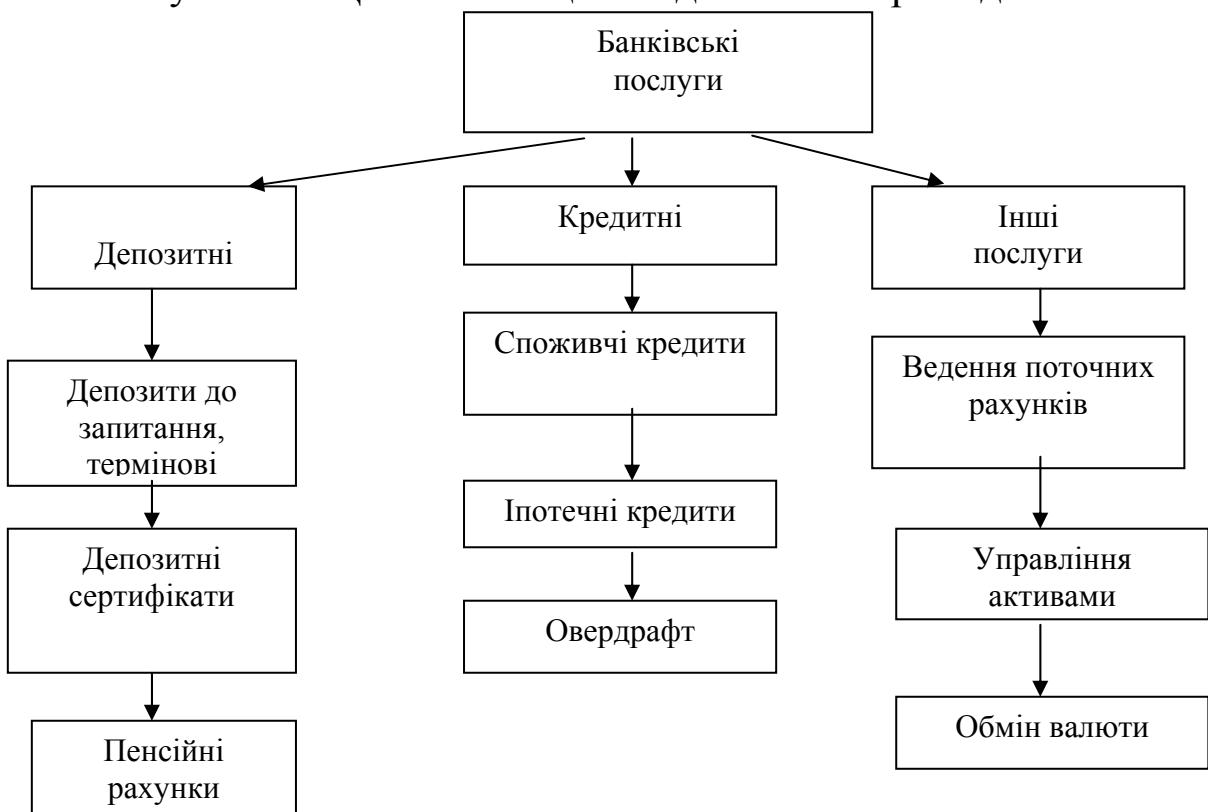

Рисунок 42. Операції комерційних банків з фізичними особами

ТЕМА 13 СТРАХУВАННЯ. СТРАХОВИЙ РИНОК

1. Сутність страхування.
2. Принципи та функції страхування.
3. Класифікація страхування за економічними ознаками.
4. Ринок страхових послуг.

Базові поняття: страховик, страхувальник, франшиза, суброгація, контрибуція, сюрвеєр, андерайтер, агент, дилер, брокер.

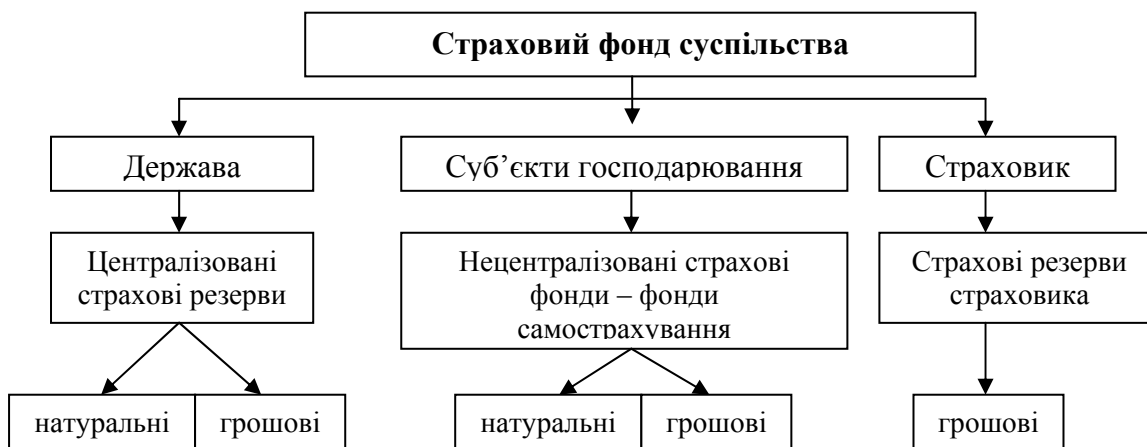

Рисунок 43. Організаційні форми існування страхового фонду

Рисунок 44. Принципи страхування

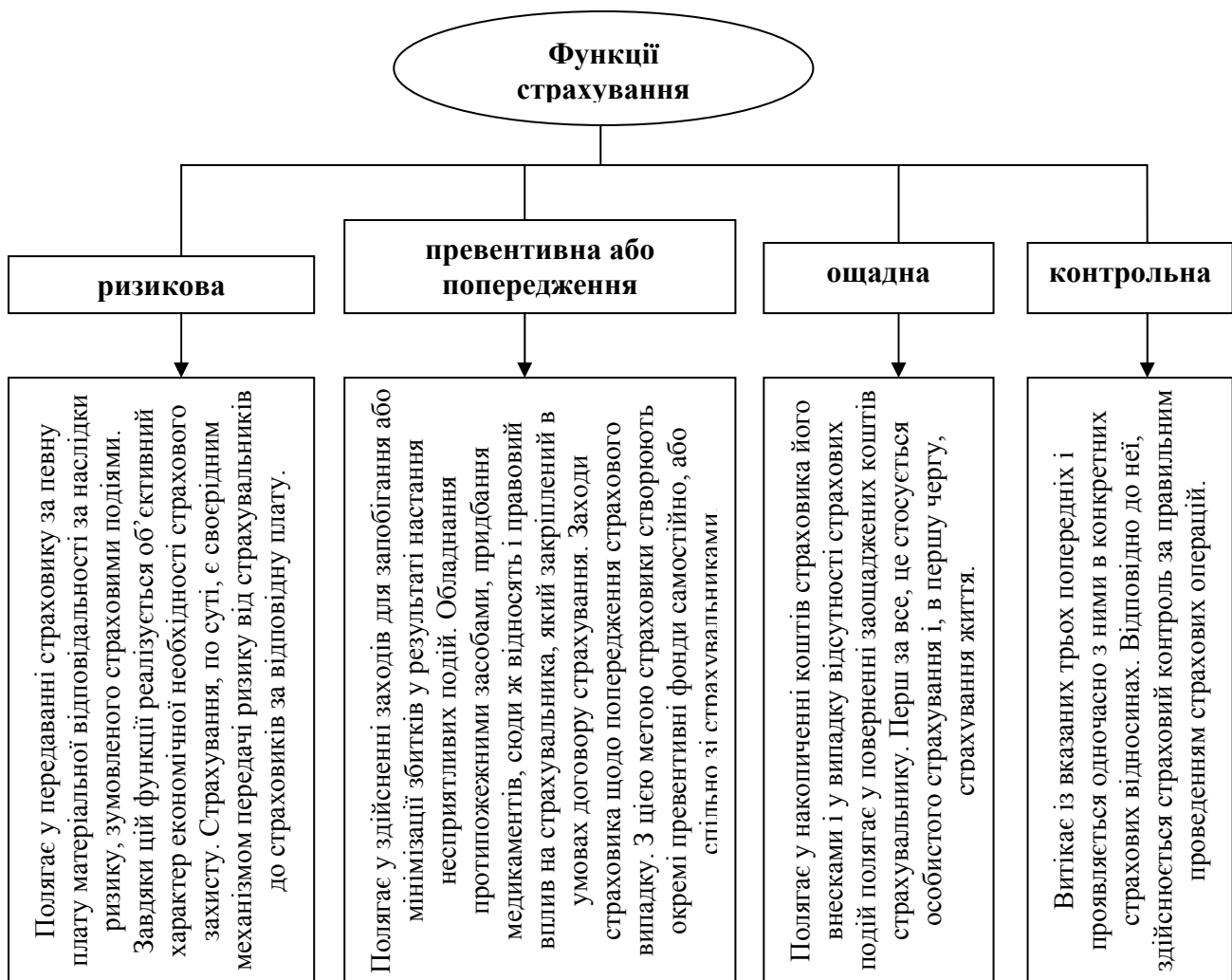

Рисунок 45. Функції страхування

Таблиця 12 Принципи обов'язкового і добровільного страхування

Обов'язкове	Добровільне
1. Встановлюється законом або витікає із міжнародних угод або норм	1. Встановлюється на договірній основі за згодою страховика і страхувальника
2. Суцільне охоплення об'єктів страхування, зазначених у законі	2. Вибіркове охоплення об'єктів
3. Безстроковість дій страховика	3. Термін страхування обмежується в часі згідно з договором
4. Автоматичність дії страхування	4. Тільки на основі заяви страхувальника (усної або письмової)
5. Діє незалежно від сплати страхових платежів	5. Діє тільки при внесенні страхових платежів
6. Нормоване страхове забезпечення	6. Не нормоване страхове забезпечення, а за згодою сторін

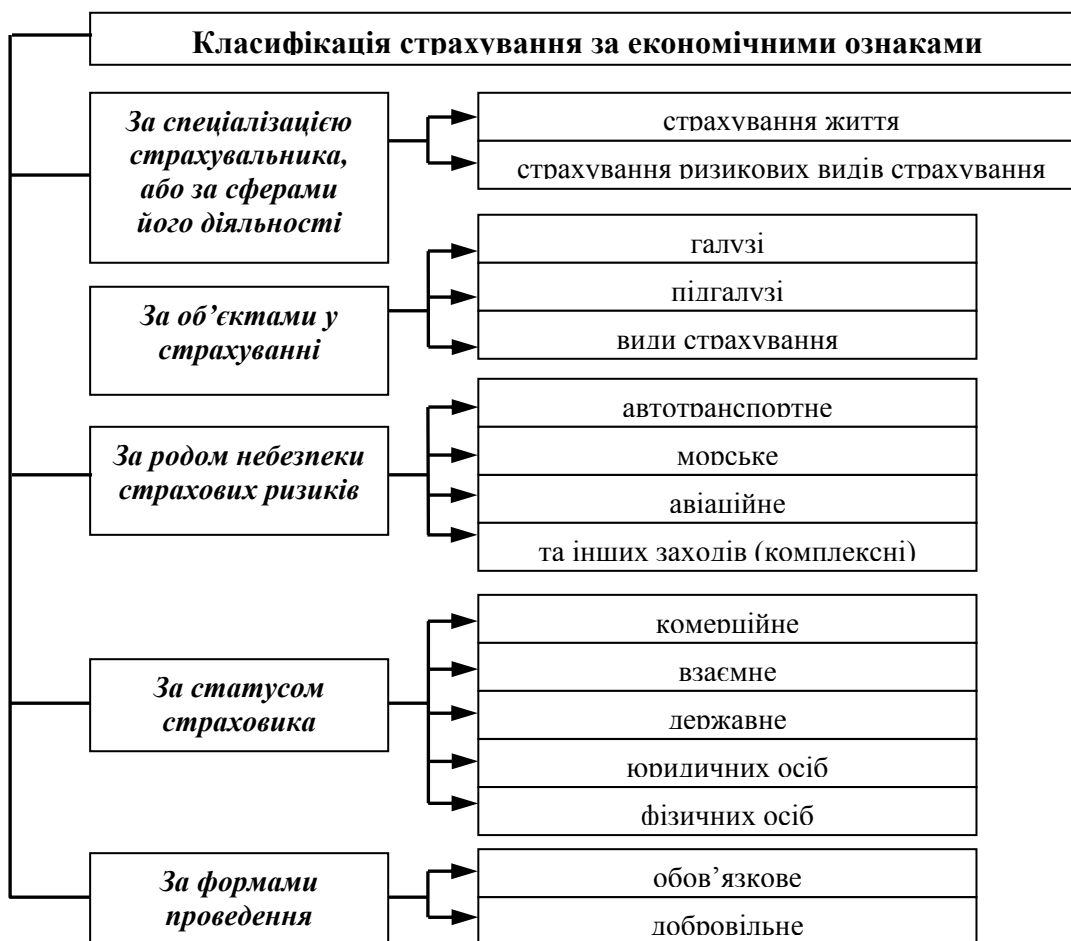

Рисунок 46. Класифікація страхування за економічними ознаками

Таблиця 13 Функції посередників

Страховий агент	Страховий брокер
Від імені та за дорученням страховика укладає договори страхування та продає страхові поліси	Визначає об'єкт страхування та страхові ризики, які необхідно застрахувати клієнту
Оформляє страхову документацію	Проводить порівняльний аналіз послуг і фінансовий стан страховиків
Має право проводити страхові виплати	Підбирає клієнту кращого, на свою думку, страховика
Виконує представницькі функції	Оформляє договір страхування
Забезпечує своєчасне перерахування страхових внесків страховику	Здійснює контроль за своєчасним надходженням внесків

Рисунок 47. Загальна структура страхового ринку України

ТЕМА 14 ФІНАНСОВИЙ РИНОК

1. Суть, механізм функціонування фінансового ринку. Функції ФР.
2. Класифікація ФР.
3. Види цінних паперів та їх загальна характеристика.
4. Фондова біржа.
5. Інститути інфраструктури та професійні учасники як суб'єкти фінансового ринку.

Базові поняття: фінансовий ринок, ринок цінних паперів, ринок позикових капіталів, фінансові посередники, цінні папери, фондова біржа, ринок грошей, ринок фінансових ресурсів.

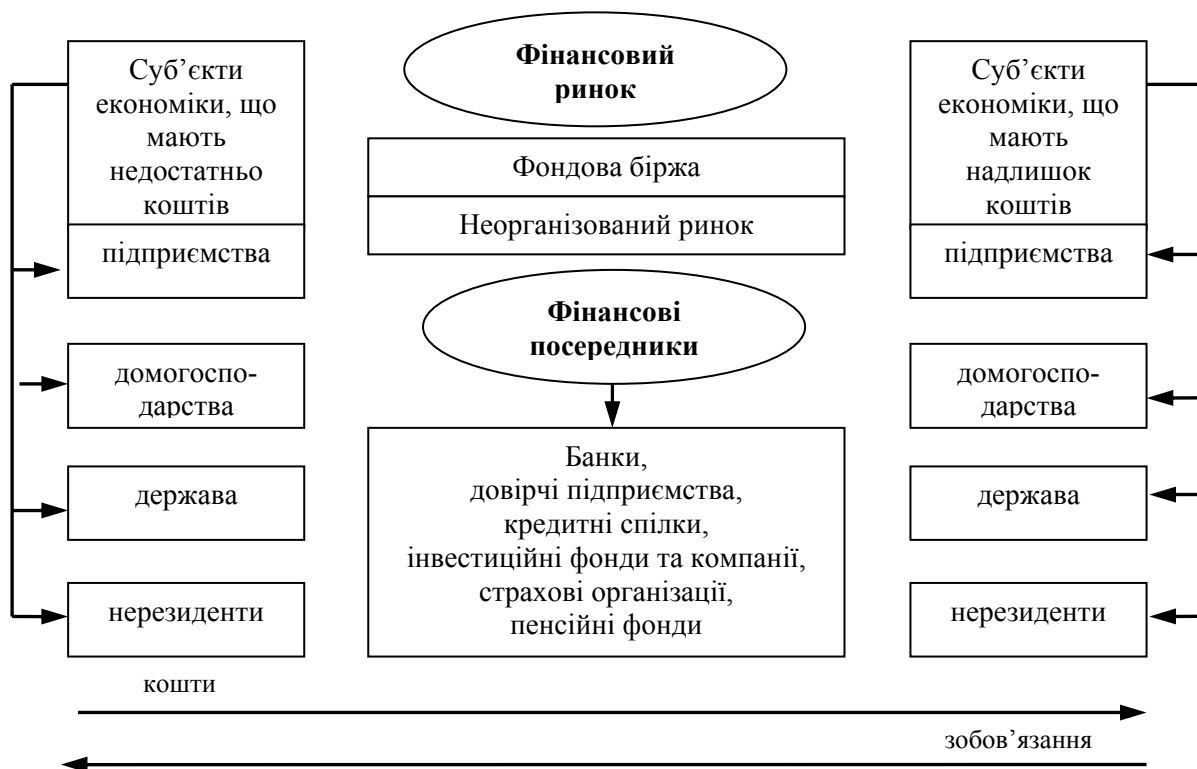

Рисунок 48. Механізм функціонування фінансового ринку

Рисунок 49. Види акцій

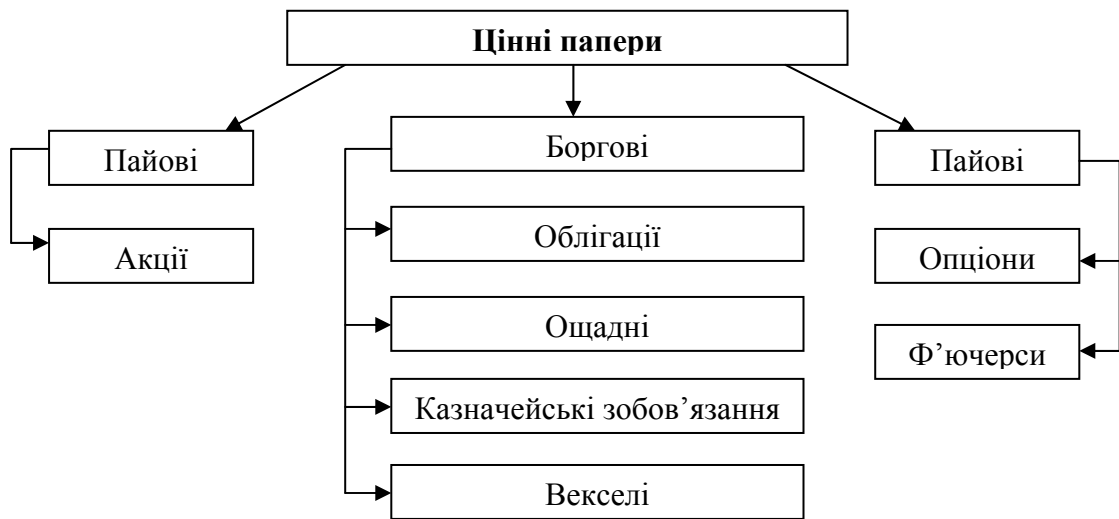

Рисунок 50. Класифікація цінних паперів

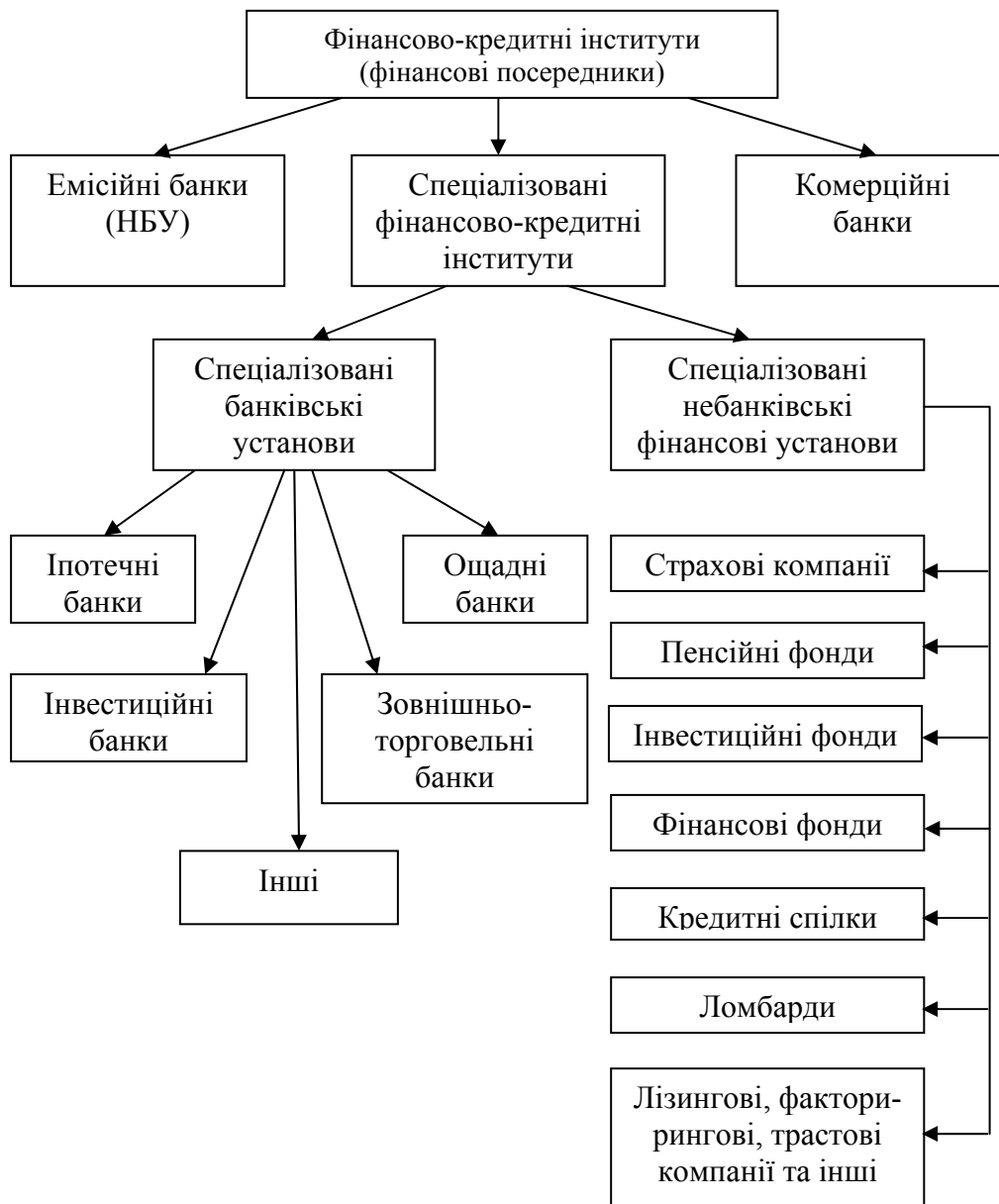

Рисунок 51. Класифікація фінансових ринків

ТЕМА 15 ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

1. Предмет та об'єкт фінансового менеджменту.
2. Суб'єкти фінансового менеджменту.
3. Принципи фінансового менеджменту та їх сутність.
4. Мета, задачі, функції фінансового менеджменту.
5. Фінансовий менеджмент як система розробки і реалізації управлінських рішень.
6. Стратегічний фінансовий менеджмент.

Базові поняття: фінансовий менеджмент, об'єкт, суб'єкт фінансового менеджменту, тактика та стратегія фінансового менеджменту, теорії фінансового менеджменту.

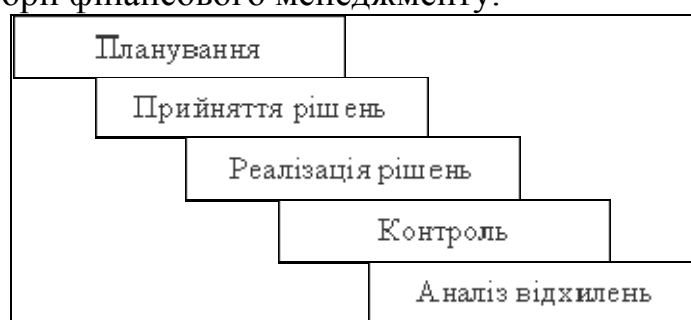

Рисунок 52. Етапи процесу управління

ТЕМА 16 МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ

1. Суть і характерні ознаки валюти.
2. Валютний курс.
3. Валютний ринок.
4. Валютні операції.

Базові поняття: валюта, валютна система, валютний паритет, валютний курс, валютний ринок, касові валютні операції, строкові валютні операції, пряме та непряме котирування, валютна інтервенція.

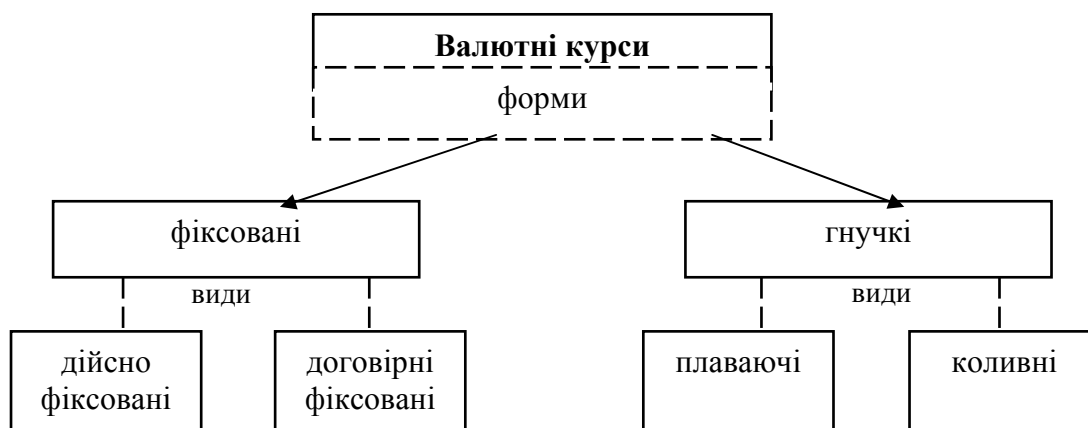

Рисунок 53. Форми і види валютних курсів

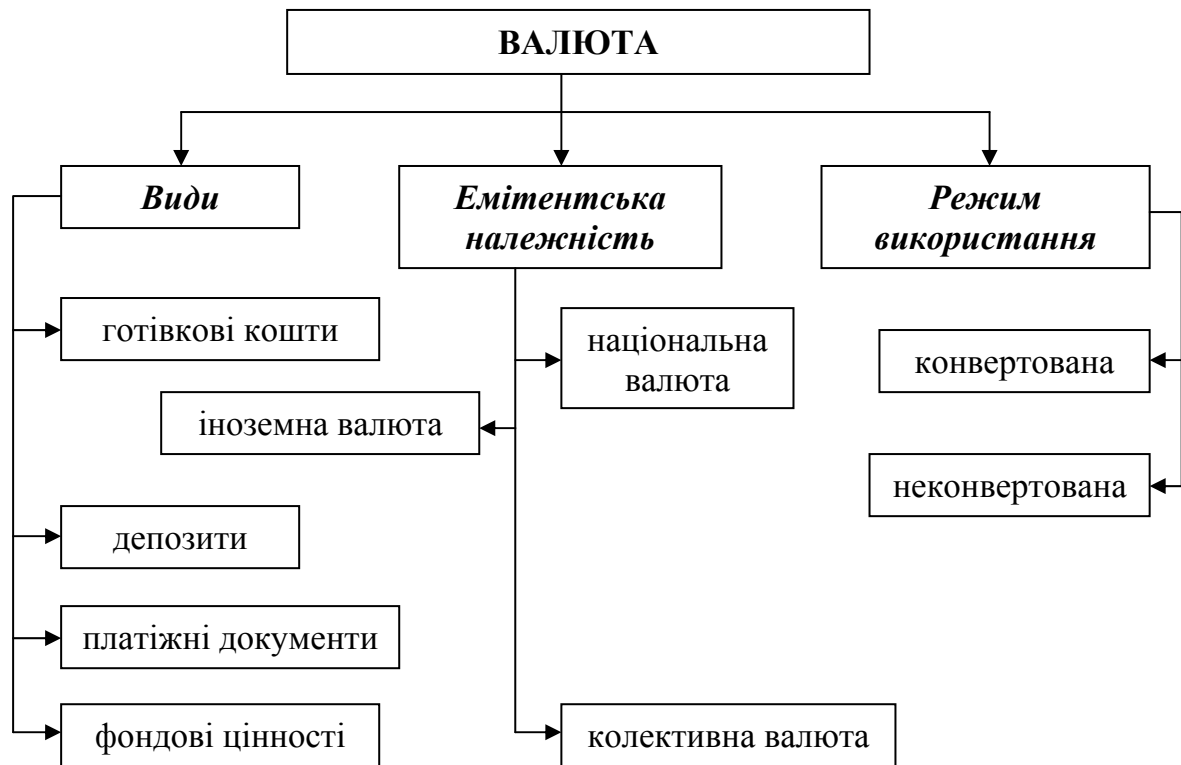

Рисунок 54. Класифікація валюти

ТЕМА 17 ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

1. Фінансова безпека держави у системі економічної безпеки.
2. Характеристика складових фінансової безпеки держави.
3. Механізм оцінки рівня фінансової безпеки держави.
4. Роль бюджетної та боргової безпеки у системі фінансової безпеки держави.

Базові поняття: фінансова безпека держави, суб'єкти та об'єкти фінансової безпеки, індикатори фінансової безпеки держави, міжнародна безпека, національна безпека, економічна безпека держави.

Фінансова безпека держави включає такі складові:

- бюджетну,
- податкову,
- боргову,
- фінансову безпеку банківської системи,
- валютну,
- грошово-кредитну безпеку,

- інвестиційну безпеку,
- фінансову безпеку страхового та фондового ринку.

ТЕМА 18 ФІНАНСИ КРАЇН З РОЗВИНЕНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

1. Еволюція та сучасні риси фінансових систем країн з розвинутою ринковою економікою.
2. Основні аспекти фінансової системи Сполучених Штатів Америки.
3. Фінансова система Великобританії, її склад і механізм функціонування.
4. Склад і особливості функціонування фінансової системи Франції.
5. Специфічні особливості управління фінансами в розвинених ринкових країнах.

Базові поняття: фінанси країн з розвинутою економікою, фінансова система країни, державні фінанси, державний бюджет, дефіцит, профіцит.

В країнах з розвинутою економікою до сфери безпосереднього державного управління входять лише державні фінанси, які регулюються вищими законодавчими органами через:

- прийняття фінансового законодавства,
- затвердження держбюджету та звіту про його виконання,
- введення або скасування окремих податків,
- затвердження граничного розміру державного боргу тощо.

В залежності від державного устрою та політичної системи такими законодавчими органами виступають:

1. Парламент у Великобританії,
2. Національні збори у Франції,
3. Конгрес в США,
4. Бундестаг у Німеччині тощо.

Управління фінансами в цих країнах, як правило, здійснюється кількома державними органами.

В США - Мінфін (Казначейство), яке є представником уряду:

- 1) розробляє фінансову та податкову політику,
- 2) здійснює емісію грошових знаків,
- 3) займається питаннями внутрішніх позик та управління

державним боргом,

4) здійснює контроль за виконанням фінансових законів, за зборами внутрішніх доходів, грошовим обігом.

Другим фінансовим відомством США є Адміністративне бюджетне управління при президенті:

1) складає витратну частину бюджету,

2) розробляє фінансові програми,

3) організує фінансовий контроль щодо управління бюджетом,

4) є провідним органом виконавчої влади.

ТЕМА 19 ФІНАНСИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.

1. Етапи економічної інтеграції в Європі. Фінансова політика у контексті поглиблення європейської інтеграції.

2. Валютно-фінансова конвергенція та особливості організації фінансів Європейського Союзу.

3. Бюджет Європейського Союзу. Бюджетна стратегія і бюджетний процес.

Базові поняття: європейська інтеграція, фінанси ЄС, бюджетна стратегія, бюджетний процес, євро бюджет, спільний ринок, конвергенція, європейська комісія, Європарламент.

Таблиця 14 Етапи економічної інтеграції ЄС

Форма економічної інтеграції	Скасування тарифів і квот між учасниками	Єдина торговельна політика щодо третіх країн	Скасування обмежень на рух факторів виробництва (послуги, робоча сила, капітал)	Гармонізація економічної політики та інститутцій	Єдина валюта, валютна політика
------------------------------	--	--	---	--	--------------------------------

Продовження Таблиці 14

Зона вільної торгівлі (з 1959 до 1968р.)	+	-	-	-	-
Митний союз (з 1968 до 1976 р.)	+	+	-	-	-
Спільний ринок (з 1977 до кінця 1984	+	+	+	-	-
Єдиний внутрішній ринок (з 1985 до кінця 1992 р.)	+	+	+	+	-
Економічний та валютний союз (з 1993 р.)	+	+	+	+	+

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ АКТИ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Голос України. — 1996. — 13 липня. — Ст. 85, 95—98, 116, 119.

2. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 37—38. — Ст. 189 (див. ред. від 01.01.2006).

3. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] станом на 16.01.2003 р. / Верховна рада України. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

4. Податковий кодекс України : станом на 10 груд. 2010 року : (відповідає офіц. текстові). — К. : Алтера; Центр учбової літератури, 2011. — 488 с.

5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від від 21.05.1997 № 280/97-ВР станом на 26.201.2014 // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.

6. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-ХІІ станом на 01.01.2011 // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 13. — Ст. 110.

7. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 № 3125-ХІІ станом на 12.12.2012 // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 23. — Ст. 243.

8. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР станом на 11.07.2014 // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 18. — Ст. 78.

9. Про лізинг : Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про лізинг»» від 11.12.2003 № 1381-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 15. — Ст. 231.

10. Про внесення змін до Закону України «Про підприємництво» : Закон України від 23.12.1997 № 762/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 17.

11. Про цінні папери і фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV станом на 06.11.2014 // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 38. — Ст. 508 (див. ред. від 23.02.2006).

12. Про режим іноземного інвестування : Закон України від

19.03.1996 № 93/96-ВР станом на 11.08.2013 // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 19. — Ст. 80.

13. Про Рахункову палату Верховної Ради України : Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 43.

15. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-ХІІ станом на 28.03.2014 // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 1576-ХІІ.

16. Про Державне казначейство України : Указ Президента України від 27.04.1995 № 335/95 // Урядовий кур'єр. — 1995. — № 68—69.

17. Про державну підтримку малого підприємництва : Указ Президента України від 12.05.1998 № 456/98 // Урядовий кур'єр. — 1998. — № 91—92.

18. Про заходи щодо підвищення ефективності контрольно-ревізійної роботи : Указ президента України від 27.08.2000 р. № 1031/2000.

19. Про затвердження Порядку формування та використання коштів резерву Пенсійного фонду : Постанова Кабінету Міністрів України від 6.05.2001 р. № 435 // Офіційний вісник України. — 2001. — № 20.

20. Про затвердження Програми розвитку страхового ринку України на 2001—2004 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 2.02.2001 р. № 98 // Офіційний вісник України. — 2001. — № 6.

21. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва : Указ Президента України від 03.07.1998 № 727/98 // Урядовий кур'єр. — 1998. — № 128.

Підручники (навчальні посібники):

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. — 3-тє вид., випр. і доп. — К. : Знання-Прес, 2009. — 299 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. — 2-ге вид., доповн. і переробл. — К. : КНЕУ, 2002. — 624 с.
3. Василик О. Д. Державні фінанси України : навч. посіб. / О. Д. Василик. — К. : Вища школа, 1997. — 383 с.

4. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. — К. : НІОС, 2003. — 416 с.
5. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. / О. В. Васюренко. — 6-те вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2008. — 318 с.
6. Гриньова В. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. 3-тє вид., стереот. / В. М. Гриньова. — К. : Знання-Прес, 2006. — 423 с.
7. Економіка підприємства : в питаннях і відповідях : навч. посіб. / І. І. Цигилик, Я. Р. Бирик, М. Я. Ємбрик, В. Ф. Паращич. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 212 с.
8. Круш П. В. Гроші та кредит : навч. посіб. / П. В. Круш, В. Б. Алексєєв. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 216 с.
9. Кудряшов В. П. Фінанси : навч. посіб. / В. П. Кудряшов. — Херсон : Олді-плюс, 2006. — 352 с.
10. Курган В. П. Економіка аграрних підприємств : навч.-метод. посіб. / В. П. Курган. — Суми, 2008. — 270 с.
11. Олійник О. В. Податкова система : навч. посіб. / О. В. Олійник, І. В. Філон. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 456 с.
12. Опарін В. М. Фінанси : навч. посіб. / В. М. Опарін. — 3-тє вид., без змін. — К. : КНЕУ, 2006. — 240 с.
13. Опарін В. М. Бюджетна система : навч. посіб. / В. М. Опарін. — К. : 2000. — 208 с.
14. Онисько С. М. Фінанси підприємств : підручник / С. М. Онисько, М. П. Марич. — Львів : Магнолія-плюс, 2006. — 367 с.
15. Прогнозування макроекономічних наслідків упровадження Податкового кодексу України / [Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко, С. Л. Лондар та ін.]; за ред. Ф.О. Ярошенка. — К. : Академія фінансового управління, 2010. — 368 с.
16. Романенко О. Р. Фінанси : навч.-метод. посіб. для самоств. вивч. дисц. / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн. — К. : КНЕУ, 1999. — 108 с.
17. Семко Т. В. Гроші та кредит у схемах і таблицях : навч. посіб. / Т. В. Семко, М. В. Руденко. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 158 с.

18. Система оподаткування та податкова політика : навч. посіб. / В. Б. Захожай, Я. В. Литвиненко, К. В. Захожай, Р. Я. Литвиненко ; під заг. ред. В. Б. Захожая та Я. В. Литвиненка. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 468 с.
19. Ситник Й. С. Економіка підприємства : конспект лекцій для студ. базових напрямків 6.0502 «Менеджмент» і 6.0501 «Економіка і підприємництво» / Й. С. Ситник. — Львів; К. : Тріада плюс ; Алерта, 2008. — 188 с.
20. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Р. А. Слав'юк. — К. : ЦУЛ, 2002. — 460 с.
21. Соколовська А. М. Основи теорії податків : навч. посіб. / А. М. Соколовська. — К. : Кондор, 2010. — 326 с.
22. Теорія фінансів : навч. посіб. / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко ; за ред. О. Д. Василика. — К. : Центрнавч. літератури, 2005. — 231 с.
23. Финансы : учебник / под ред. Л. А. Дробозиной. — М. : ЮНИТИ: Финансы, 1999. — 527 с.
24. Финансы : учебник / под ред. М. В. Романовского, О. В. Врублевской, Б. М. Сабанти. — М. : Перспектива : Юрайт, 2001. — 518 с.
25. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О. С. Філомоненков. — К. : Кондор, 2005. — 560 с.
26. Фінанси : навч. посіб. / В. С. Загорський, О. Д. Вовчак, І. Г. Благун, І. Р. Чуй. — К. : Знання, 2006. — 247с.
27. Шило В. П. Міжнародні фінанси : теорет.-практичн. посіб. / В. П. Шило. — К. : Кондор, 2010. — 286 с.

Навчальне видання

Автори:

**Лункіна Тетяна Іванівна
Бурковська Алла Валентинівна**

ФІНАСИ

Опорний конспект лекцій

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк.

Тираж 50 прим. Зам. № ____

Надруковано в видавничому відділі

Миколаївського національного аграрного університету

54020, м. Миколаїв, вул. Паризької Комуни, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.